

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvère telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap. Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00-12.00.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasundumine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9-3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

KAITSELIIDU HÄALEKANDJA.

ILMUB KAKS KORDA KUUS.

TOIMETUSE NÕUKOGU:

Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel J. Maide (esimees), KL Peastaabi Kultuur-informatsiooni jaoskonna pealik kapten A. Truuvère (esimehe asetäitja), KL Peastaabi Õppe- ja Spordiosakonna pealik kolonel A. Balder, Tallinna Maleva pealik major R. Lints, Pärnu Maleva pealik kol.-lt. J. Lugas, Tartumaa Maleva pealik kol.-lt. P. Asmus, Viru Maleva pealik kol.-lt. G. Vaher, Naiskodukaitse Kultuurosakonna vanem pr. Juuli Stelmann, Noorte Kotkaste Peastaabi ülem noortemagister J. Tedersoo, Kodutütarde esindajana keeleteadlane pr. Lilli Room ja „Kaitse Kodu!“ talituse juht majandusteadlane R. Jukk.

Nr. 2

1939

SISUKORD:

Kaanel: Kaitseliidu raadiojaam tegevuses.

A. Truuvère: Tulevik kohustab.

— A. Oidermaa nimetati propaganda-ministriks.

— Eestiskäijate pidupäevad Helsingis.

— Kapten-major J. Klaar 50-aastane.

A. Topman: Uut hoogu meie ühislaulule.

J. Kiviste ja P. Grünfeldt: Kolm isamaalist laulu.

— Aasta ratsasporti Kaitseliidu Tallinna Malevas.

N.-lt. O. Tamm: Suusatamisõpetuse põhialuseid Soomes.

O. K.: Raadiosidemest ja sidemepidamise võimalustest lühilainel.

O. Saarep: Lühilained maailmaruumis.

— Kodutütarde tegevusest 1. detsembrist 1937. a. — 1. detsembrini 1938. a.

— Eesti saab allveelaevade hävitaja.

J. Raudma: Kui vabastati Eesti lõuna-piir.

— Siia saadik ja mitte enam!

— Rindesõdur jutustab.

— Meilt ja mujalt.

Aeg sunnib mõtlema ja otsustama

Ajakiri Tänapäev

on saanud üheks meie parimaks, sisukaimaks ja autoriteetseimaks teenäitajaks tänapäeva kiiresti muutuvate probleemide mõistmisel.

Kultuurpoliitiline ajakiri **Tänapäev** annab kõige põhjalikuma ja selgema ülevaate kõigist eluvaldusist. **Tänapäevas** leiavad asjatundlikku käsitlust majanduslikud, kultuurilised, kirjanduslikud ja ühiskondlikud küsimused.

Tänapäev on parimaks lugemisvaraks igas kodus, lugemislauas, raamatukogus, ühingus, asutuses ja ooteruumis.

Mitmekesine. Rahvalik. Pildirikas. Huvitav. Kaastöölised parimad.

Lugege kõik Tänapäeva!

Tellige kõik Tänapäeva!

Tänapäeva tellimishind 1939. a. on kr. 3.60 (1/2 a. 1.80, 1/4 a. 0.90). Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused, raamatukauplused ja meie esindajad. Tellimishinna võib maksa ka meie posti jooksvale arvele nr. 22-32 või saata postmarkides talitusele.

Tänapäeva talitus: Tartu, Gustav Adolfi 8, pk. 76, tel. 2-66.

Laitse Kodu!

Nr. 2

Tallinnas, 31. jaanuaril 1939

XV aastakáik

A black and white photograph of a snowy mountain landscape. The foreground is a snow-covered slope with several evergreen trees, some of which are heavily laden with snow. The background shows a vast, snow-covered mountain range under a cloudy sky. The photograph is tilted slightly to the right.

KUI PUHUSID VINGED TALITUULED...

Tulevik kohustab

mil meie noore riigi iseseisvus oli asetatud väga tõsiselt vaekausile.

Vabadussõda ja selle võidukas lõpuleviimine on hiilgavaimad ja mitte kunagi kustuvad leheküljed meie rahva ja iseseisvuse ajaloos. Meie vabadussõjaaegne ja ka praegune Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner tähendas 29. jaanuaril s. a. Soome vabatahtlike Eestile appituleku 20. aastapäeva puhul Helsingi Rahvusteatri pidulikult aktusel peetud kõnes, et meie Vabadussõda on tugevaim nurgakivi Eesti riigile tema praeguses elus ja saab seda olema ka tulevikus. Alla kriiputades Soome abi osatähtsust meie iseseisvusvõitluses kinnitas kindral J. Laidoner, et ühised võitlused ja ühiselt valatud veri on kõige paremaks pandiks, et Soome ja Eesti töötavad ja tegutsevad ka tulevikus alati koos, nii rahu ajal kui ka sõja hädaohu korral.

*

Meie Vabadussõda oli meie rahva ürgse tahte maksmapanek — saada vabaks võõrast vaimust ja aastasadu rusunud võõrast võimust. Selle heitluse kaudu kätte saadud vabaduse austamisele ja selle alalhoidmisele suunatud ülesehitavale tööle ja eneseohverdamisele oleme pühendanud Vabadussõjale järgnenud senised üheksateistkümmend rahuaastat. See on olnud meie rahuaastate aatelliseks tundmuseks, mis Eesti elu on juhtinud läbi mitmete otsingute ja katsumiste nendes rahulikkudes aegadesse, missugustes me praegu viibime. See on olnud selleks soolaks, mis meid on hoidnud ikka värsketena ja elujõulistena.

Me elame tänapäeval keset põnevaid sündmusi, kus meie rahvusl ja riigil on täita üldise, eriti aga omaenese hea- ja olemasolu ning tuleviku nimel suured ja vastutusrohked ülesanded. Tänapäeva tempo on kiire, ja kes ajaga kaasas ei jõua sammuda või olukorda õigesti ei hinda, see võib sattuda ummikusse või jääda teistele jalgu. Eluvajadused ja eluavaldused järjest evolutsioneeruvad nii sisult kui ka kujult või asenduvad uutega, ajakohasematega. Respekterides neid vajadusi ja tingitud meie rahvuslikest missioonidest oleme meie oma iseseisvuse rahuaastad pühendanud püsivale ülesehitavale tööle ja rajanud selle töö kaalutletud vajadustele, meie rahvuslikele omadustele ja rahva kandejõule.

Kui heita pilku meie elule ja olule, siis näeme siin suurt muutust ja tõusu kõikidel aladel

Mets on nõiduslikult härmas

Kiiresti mööduvad päevad ja ahelduvad aastateks. — Kui ruttu läheb aeg, imestavad vanad lahinguvennad kokku tulles Vabadussõja lahingute mälestuspäevadel. — See oleks olnud nagu eile alles ja nii selgesti on veel kõik mees, meenutavad nad ühiseid võitluspäevi ja ulatavad siiralt ja usalduslikult üksteisele käed. Neid seovad ühised kustumatud mälestused, mured ja rõõmud neist sangaarlikest aegadest, mil kahekümne aasta eest tegelikult vabaks võideti meie põline pärispärand — me isade maa — ja visa võitlusega vaenlased Vaba Eesti kodu piiridest välja tõrjuti. Tänutundes me tuletame ühtlasi meele ka seda hõimu- ja relvvendlikku kaasabi, mida vennasrahvas Soome meile üles näitas neil murrangulistel ja saatuslikel aegadel,

Põhjamaine talv oma idüllilises harduses

võrreldes meie vabadussõjaaegsete oludega. Kui tuletada meele, et Vabadussõja puhkemisel valdas üht osa meie rahvast kõhklus ja ükskõiksus, siis sõja eduka arenemise, õnneliku lõpu ja rahuaegse süstematiseeritud kasvatusliku töö tulemusena on meie kodanikkond muutunud terviklikuks ja teadlikeks riigikodanikeks. Sõja halvavad järelmõjud on rahva hingest üldiselt kadunud. On järele jäänud sügav tänutunne vabastajatele, kustumata mälestus langenud kangelastest ja hoolitsus sõjas kannatanud invaliidide eest, kellele abi annab nii riik kui ka ühiskond. Ja meie põlv ise, kellele ajalugu on osaks annud kaasa elada ja töötada Eesti iseseisvuse kättevõitmisele ja tema riikliku elu ülesehitamisele, — ka siin näeme muudatusi. Elu läheb oma raudset rada ja nõuab oma. Nii mitmedki on nende aastate kestes varisenud manalasse ja puhkavad nüüd vaba kodumaa mullas, vanematele meist on aeg juba tublisti raputanud juustesse hõbehalli, tolle aja noorurid on kasvanud täismeesteks ja juure on sirgunud uus põlv, kes on rakendunud või rakendumas meie üldisse elu kujundamise protsessi.

Edasi olgu mainitud meie põhiseadusliku korra võrdlemisi kiire väljajõudmine pärast sõja-aegsete parteipoliitiliste mõjude alt. Põhjamaisele rahvale omase tasakaalukusega oleme suutnud üle saada mitmest põhiseaduse kriisist ja ühisel nõul ja jõul oleme saanud endile meie oludele vastava uue põhiseaduse ja püsiva ning tasakaalustatud valitsemise korra. Rahvusvahelises poliitilises ja kaubanduslikus läbikäimises omame tunnustatud positsiooni ja vahekorrad. Riigi siseelu ja tegevuslikud alad arenevad rahva kandejõu, vajaduste ja ajanõuete kohaselt, millest kõige selgemat pilti annab hiljuti meie rahvaesinduses majandusministri poolt ettekantud eelarvekõne ja tagasivaated meie majandusellu. Meie riigi uus eelarve rajaneb tõusvale majandusele, kus esmajärguliseks ülesandeks on ette nähtud meie peamise ala — põllumajanduse — tasuvuse tõstmine moderniseerimise abil. Kõigest nähtub, et oleme lõplikult üle jõudnud katsetamisaegadest ja asunud püsiva plaanikindluse teele. Sellega ühenduses on muutunud ja muutumas paremusele ka meie ühise kodu nii väline kui ka sisemine ilme, meie rahva elu ja olu.

Ants Oidermaa nimetati propagandaministriks

Peaminister K. Eenpalu ettepanekul nimetas Vabariigi President K. Päts oma erioigusel antud käskkirjaga 24. jaanuarist s. a. senise „Uue Eesti“ peatoimetaja Ants Oidermaa ministriks. Minister A. Oidermaale on Vabariigi President pannud põhiseaduses ja valitsemise korraldamise seadustes ettenähtud aluseil riikliku propaganda juhtimise ja korraldamise ülesanded vastavalt Riikliku Propagandatalituse seadusele.

Uus minister astus ametisse pühapäeva töötuse andmisega Vabariigi Presidendile, nagu see on riiklikus põhiseaduses ette nähtud.

Endise korra kohaselt ei kuulunud riikliku propaganda juht Vabariigi Valitsuse koosseisu, kuigi ta sõnaõigusega Vabariigi Valitsuse koosolekuist osa võttis; nüüd aga asja otstarbekama korraldamise huvides riikliku propaganda ala juht kuulub ministrina Vabariigi Valitsuse koosseisu, kuna tal niikuini tuleb valitsuse töödest osa võtta ja kõigi valitsemise puutuvate küsimustega kursis olla.

*

Uus propagandaminister A. Oidermaa sündis 2. detsembril 1891. a. Pärnumaal Sauga vallas põllumehe pojana. Õppis Pärnu gümnaasiumis, mille lõpetamise järelle asus 1912. a. edasi õppima Peterburi ülikooli ajaloo-keeleteaduse fakulteeti. Maailmasõja alates astus vabatahtlikuna sõtta ja tegi maailmasõja kaasa kuni lõpuni ratsaväe ohvitserina. Vabanenud Vene sõjaväest ja saabunud kodumaale, asus ta tööle ajakirjanikuna. 1922. a. ta kutsuti Välisministeeriumi teenistusse. Oli seal informatsiooniosakonna juhataja abiks, siis juhatajaks. Töötas Eesti saatkonnas Riias 1. sekretärina ja oli hiljem Eesti saadikuks Kaunases. 1927. a. lahkus omal palvel diplomaatlikust teenistusest, asudes üleriikliku põllumeeste esinduse peasekretäri ja hiljem ka ajalehe „Kaja“ peatoimetaja kohale.

1934. a. sügisest kuni 1937. a. kevadeni oli A. Oidermaa Riikliku Propagandatalituse juhatajaks, mille järelle asus tööle „Uue Eesti“ peatoimetajana. Sel kohal ta oli senini. Oli Rahvuskogu 1. koja liige. Kuulub praegu oma kodunurga esindajana Riigivolikogusse.

Kuna me praegu elame ärevail aegadel, kus on kokku varisenud senised kollektiivse julgeoleku süsteemid ja lepped ning rahvusvaheline poliitiline taevast on täis pinget ja ristlevaid tunge ja suurriigid relvastuvad üksteise võidu, siis peavad seda pinevust paratamatult silmas pidama ka väikeriigid ja väärilt hoolitsemata oma riigikaitse vajaduste eest. Eesti riik ei soovi kellegagi tüli ja me ei evi kellegi vastu kallaletungiplaane. Me tahame vabana elada omaendi maal ja vabana oma elu arendada, kuid me peame alati valmis olema igasuguste ootamatuste vastu ja peame olema suutelised kaitsma oma erapooletust ja seda, mis on meie pärisomand ja millele meil on õigus. Seda respektides näeb meie uus eelarve ette teatava tõusu eelarves riigikaitseks kuludeks määratud krediitides, võrreldes samade kuludega eelmisel aastail. Ja kui vahest neist meie kandejõu kohaseist krediitidest ei jätku selleks, et teostada kõike seda, mida vahest võidu relvastuse joovastuses või paratamatuses suu-

davad suurriigid, siis lisandub sellele kahtlemata meie vabadussõjaaegne ind ja vaim — see Põhjavaim, mis neil katsumiste aegadel meie rahva poegi väga rasketes ja erakordsetes relvastus- ja varustustingimustes viis võidule nii arvuliselt kui ka sageli tehniliselt ülekaalukate vaenlaste üle. Need võidud sisendavad meile veendumuse ja meelegindluse, et me peame ja suudame end kaitsta tulevikuski.

Me peame meeles pidama, et meil, kodukaitsjail, peab igaks meie iseseisvuse aastapäevaks olema oma isamaa altarile tuua uus and, uus kink. Ja kui me 1919. aastal oma rahvale kingiks võisime tuua teate, et vaenlane on meie kodumaa piiridest välja tõrjutud, siis õnnitleme eeloleval meie 21. iseseisvuse päeval üksteist vastastikku selle rahulolutundega, et meie kodumaa on ka vabaks jäänud, et temas valitseb rahu ja edu. Selle edu arenguks ja meie vaba kodu hüvanguks tahame anda oma parima.

A. Truvere.

Eesti abistamiskomitee juhte nõunik Paloheimo tervitab Helsingi sadamas kindral Laidoneri. Keskel Soome Sõjavägede Ülemjuhataja kindral Östermann

Eestiskäijate pidupäevad Helsingis

Pühapäeval, 29. jaanuaril, algasid Helsingis Eesti Vabadussõjast osavõtnud Soome vabatahtlike sõjaretkete 20. aastapäeva pidustused. Seks puhuks oli kutsutud Helsingisse suurearvuline delegatsioon Eestist, kuhu kuulusid Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoneriga eesotsas: vabadussõjaaegne Viru rinde juhataja kindral A. Tõnisson, Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa, Sõjavägede Staabi ülem I. abi kolonel R. Maasing, Sv. Staabi operatiivosakonna ülem kol.-lt. J. Soodla, kol.-lt. Jaan Lepp, Kuperjanovi partisaanide pataljoni delegatsioon eesotsas kol. E. Liibussega, kol.-lt. O. Kurvits, Naiskodukaitse esinaine pr. E. Männik, Naiskodukaitse endine esinaine pr. Mari Raamot, kol. Ekströmi sõjaaegne adjutant Väliministeeriumi protokolliülem E. Kirota; Vabadussõja kangelase ltn. Kuperjanovi lesk, Narva linnaeja J. Lust j. t.

Eesti delegatsioon sõitis Tallinnast välja jäälohkujal „Tasujal“ ja jõudis Helsingi sadamasse laupäeval, 28. jaanuaril, täpselt kell 16 p. l. Sadamas oli Eestist saabusid külalisi vastu võtmas mitmesajapealine rahvahulk. Kõikjal lehvivad Eesti ja Soome lipud. Sadamakaile oli rivistatud üks kompanii Soome valgekaardi rügemendist, üks kompanii kaitseliitlasi ja Soome valgekaardi sõjaväeorkester. Vastuvõtjate hulgas oli näha rohkesti Eesti Vabadussõjast osavõtnud sõjasangareid, kellede rinda ehtisid Vabaduseristid ja Eesti Vabadussõja mälestusmärgid.

Tähtsamatest tegelastest oli Eesti külalisi sadamas tervitamas Soome Sõjavägede Ülemjuhataja kindral Östermann, Soome kaitseliidu ülem kindral L. Malmberg, kes surus külaliste maale astudes soojalt Eesti Kaitseliidu ülema kindral J. Orasmaa kätt, Eesti abistamis komitee liikmed eesotsas mäenõunik Paloheimoga, Soome kindralstaabi ülem kindral Oesh, Helsingi ülemlinnaeja Tulenheimo ja rida teisi silmapaistvaid Soome tegelasi.

Südamlike tervituste järele paigutati külalised korteritesse, mille järele varsti Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner tegi visiidid Soome Vabadussõja juhile marssal Mannerheimile ja Eesti abistamise komitee esimehele senaator O. V. Louhivuorile ning kirjutas oma nime Soome Presidendi K. Kallio külalisraamatusse. President K. Kallio oli haigestunud ja ei saanud külalisi ise vastu võtta.

Laupäeva õhtul annetati Sõjavägede Ülemjuhatajale kindral J. Laidonerile Eesti saatkonna ruumes Soome hõimusõdurite liidu poolt hõimusõdade rist, millele järgnes Helsingi luksuslikemas hotellis „Savoys“ Soome Sõjavägede Ülemjuhataja kindral Östermanni poolt kindral J. Laidoneri ja teiste Eesti külaliste auks korraldatud dinee.

Pidustuste raskuspunkt langes järgmisele päevale — pühapäevale, kus koguneti juba kell 10 homm. Helsingi vanale surnuaiale, Eesti Vabadussõjas langenud soomlaste ühishauale, kuhu on maetud 16 kangelast. Siin

Kapten-majoor J. Klaar 50-aastane

27. jaanuaril 1939. a. pühitses kauaaegne Kaitseliidu mereüksuste pealik ja KL mereüksuste looja, Vabadussõjaaegne „Lembitu“ komandör kapten-majoor Jaan Klaar oma 50. sünnipäeva.

Juubilar sündis 27. jaan. 1889. a. Muhu-Suurvallas, kus ta vanemad olid talupidajaks. Saanud alghariduse kohalikus valla- ja kihelkonnakoolis, õppis ta Muhu ministeeriumikoolis ja lõpetas 1913. a. Paldiski merekooli.

Oma teenistust algas K.

õpetajana Taebla vallas. 1908.—1910. a. oli ta madruseks Inglise-Ameerika-Austraalia laevaliinidel, 1910.—1912. a. tüürimeheks ümber maailma reisival Norra parklaeval „Saturnusel“ ja 1912.—1914. a. tüürimeheks Tallinna aurulaeval „Hurrivanel“.

1914.—1916. a. juubilar viibis maailmasõjas, olles Vene Läänemere laevastikus roolimeheks ja 1916.—1918. a. vahiülemaks „Kunitsal“. Saksa okupatsiooni ajal tegutses K. Balti Päästeseltsi aurikul „Boris Dorn“ kaptenina ning 1918.—1921. a. sõjalaeval „Lembit“ komandörina, olles 1919. a. ajutiselt ka merejõudude juhataja k. t.

1921. a. asus juubilar Balti Päästeseltsi rannasõuduliinide juhataja kohale, kust ta kutsuti organiseerima Kaitseliidu mereüksusi. Ühtlasi ta oli ka nende esimeseks pealikuks. 1937. a. 1. aprillist alates tegutses kapten-majoor J. Klaar rahvusvahelises mittevahelisegevamise komitees.

vaatas „eestiskäijate“ rivi üle Soome rannalaevastiku ülem kommodör Rahola, kes tegi kaasa Eesti Vabadussõja ohvitserina Põhja Poegade rügemendis. Veidi hiljem jõudis kohale Soome vabatahtlike juhataja Eesti Vabadussõjas kindral Vetzer.

Kell ¼11 saabusid langenute mälestussamba juure pidustuste peavõõrad eesotsas Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoneriga, Soome Sõjavägede Ülemjuhataja kindral H. Österman, prof. O. V. Louhivuori, Eesti külalised eesotsas kindralite J. Orasmaa ja A. Tõnissoniga, Soome kindralid Laatikainen, L. Malmberg ja teised. Kohal oli ka Eesti saadik Helsingis R. Möllerson.

Kindral J. Laidoner astus Eesti Vabadussõjas käinud Soome vabatahtlike rivi ette ja ütles: „Tervist, vabadusvõitlejad Eesti Vabadussõjas,“ millele eestiskäijad vastasid müriseva tervitushüüdega oma endisele ülemjuhatajale.

Leinajumalateenistuse pidas surnuaial pastor Björkstén, kes ise võttis osa Eesti Vabadussõjast. Oma kõnes tähendas pastor Björkstén, et 20 aastat tagasi seisid siin talvisel ajal lahtine haud. Üle selle haua sõlmiti tugevad sidemed vennasrahvaste vahel mõlemapoolsel Soome lahe kaldal.

Kõne järele mälestati Eesti Vabadussõjas langenud soomlasi ja asetati ühishauale kümme pärga. Nende paneke toimus täielikus vaikuses ilma sõnavõttudeta, mis tekitas kalmisturahu pühaliku ja harda tunde. Esimese pärga asetas ühishauale Eesti Vabadussõjast osa võtnud Soome vabatahtlike poolt kindral Vetzer. Järgmise pärga pani Eesti sõjaväe nimel Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner, mille juures pärga kandsid kolleitn. Soodla ja kolleitn. Liibus. Edasi asetas pärga Soome sõjaväe poolt kindral Österman, Soome kaitseliidu poolt kindral Malmberg, end. Eesti abistamise peakomitee nimel prof. Louhivuori, Ekströmi pataljoni ja Põhja Poegade rügemendi, Soome hõimusõdurite liidu, Soome Vabadussõja rindemeeste liidu ja Soome Naiskodukaitse organisatsiooni „Lotade“ poolt. Kuna omanimelise pataljoni ülem kolonel Ekström oli takistatud isiklikult pidustustest osa võtmast, asetati tema nimel ühishauale kimp elavaid lilli. Samuti ei saanud pidustustest osa võtta Põhja Poegade rügemendi ülem kol. Kalm.

Varsti pärast seda algas Helsingi rahvusteatri pidulik aktus. Rahvusteatri ruumikas saal ja rõdud olid tulvil Eesti Vabadussõjast osavõtnud kangelasi ja teisi. Soome Vabariigi Valitsus oli esindatud peaminister Cajanderi, välisminister Erkko ja sõjaminister Niukkase läbi.

Eesti Sõjavägede Ülemjuhatajat kindral J. Laidoneri, kes saabus kohale koos Soome Sõjavägede Ülemjuhataja kindral Östermaniga, tervitati maruliste ovatsioonidega. Pärast rohkearvulisi sõnavõtmisi asus kõnetooli Eesti abiandmise komitee esimees senaator O. V. Louhivuori, kes pidas tulise pidukõne, meenutades 20 aasta eest Eestis toimunud sündmusi ja rõhutades, et need ei unune iialgi.

Lühikese kontsertosa järele astus nüüd koosolijate marulise ovatsiooni saatel kõnetooli Eesti Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner, kes pidas südamliku kõne.

Kindral J. Laidoneri kõne lõppedes pääsesid kuulajaskonnas esile marulised ovatsioonid, mis ei tahtnud kuidagi lõppeda.

Pühapäeva õhtul oli Helsingi suurimas saalis, Messihallis, Eesti Vabadussõjast osa võtnud Soome vabatahtlike koosviibimine, kus olid kohal ka kõik kõrged külalised. Seal peetud tervituskõnede sarja avas Soome kaitseminister Niukkanen, kes tähendas, et Soome ja Eesti rahvaste ülesandeks jääb säilitada Soome-Ugri soo au ja kohta Põhjalas. Pöördudes Eesti Vabadussõjast osavõtnute poole tähendas ta: „Teie algasite 20 a. tagasi reaalselt koostööd Eesti vennasrahvaga. Teie poolt sõlmitud sidemed Eesti ja Soome vahel kestku igas olukorras ja tugevnegu aasta-aastalt.“

Kindral J. Laidoneri kõnetooli sammudes puhkesid koosviibijate peres tormilised austusavaldused, mis katkestasid sageli ka kindral J. Laidoneri kõne. Kindral J. Laidoner tähendas oma tervituskõnes järgmist:

„Kallid kaasvõitlejad! Veri on paksem kui vesi, veri on aga ka paksem kui tint. See koostöö, mida teie Eesti Vabadussõjas saavutasite, on suur. Avaldan soovi, et teie neid koostöötundeid edasi annaksite tulevastele põlvetele. Ma olen kindel, et tarviduse korral astume välja niisama julgelt kui 20 a. tagasi ühiseks võitluseks üksteise eest.“

Kindral J. Laidoneri kõne järele puhkes vaimustatud kiiduavalduste torm, mis ei tahtnud kuidagi lõppeda. Kindral Vetzeri ettepanekul hüüdsid „eestiskäijad“ kindral J. Laidonerile müriseva „elagu“. Edasi peeti veel rohkesti tervituskõnesid, teiste seas ka Tartu linnapea kindral A. Tõnissoni poolt.

Pühapäeva õhtul oli vastuvõtt Helsingi Eesti saatkonnas, millel viibis rohkesti nimekamaid külalisi Soomest ja Eestist.

Eesti delegatsioon jõudis Helsingist tagasi teisipäeva pärast lõunat.

UUT HOOGU MEIE ÜHISLAULULE

Kaitseliidu orkestrijuhitide hiljutisel täienduskursusel tekkis mitmesuguseid KL muusikallu puutuvaid küsimusi. Muuhulgas arutati ka KL liikmete laulutaseme arendamise ja ühislaulude propageerimise küsimusi. Alamal meie tuntumaid muusikapedagooge prof. A. TOPMAN valgustab ühislaulu arendamise küsimust üldse, eriti aga KL liikmeskonna kogunemistel.

Käesoleva aasta jaanuarikuu algul peetud kursused Kaitseliidu orkestrijuhitidele andsid rikkalikke tulemusi mitte ainult orkestrijuhitide teadmiste värskendamises ja täiendamises, vaid nad kujunesid ühtlasi ka teenäitajaiks neile radadele, mida mööda tuleks sammuda, et saavutada meie muusika- ja lauluarmastaja rahva ühislaulus uut hoogu ja tõusu.

Sõna on võimas ka kõnes, kuid sõna on veel võimsam, kui seda ütleb kogu rahvas — ühest suust, ühest hingest. Ühislaul on see abinõu, mille kaudu rahvas võib ühiselt kõnelda, ja selles teadmises on ühislaulu püütud meil elustada ja korraldada ka riiklike asutuste kaasabil. Sest „oleme endid laulnud rahvaks ja riigiks“, ütles üks rahva parimaid poegi.

Riikliku Propagandatallituse poolt kirjastatud isamaaliste laulude käsitlemisel orkestrijuhitide kursustel

selgus, kui suurt kasu võib saada säärase laulude kor-dud ettekandmine orkestrite poolt. Seltskondlikes or-ganisatsioonides (ka koolides) õpitud sõnad ja viisid aitaksid meid lõpuks niikaugale, et meil kõigil, s. o. rahval, on vajaline laulude tagavara ja oskus neid laulda igal vastaval ja vajalisel juhul.

Pidulikest lauludest, mille sõnad kõneleksid meie omariiklusest, selle saamisest ja hoidmisest, on õigupoolest kõige suurem puudus. Kaitseliidu kul-tuur-informatsiooni jaoskond on võtnud endale üles-ande levitada isamaalisi laule Kaitseliidu malevates ja ringkondades, mis oleksid sobivad aktuste ja muude kogunemiste puhul. Käesoleva „Kaitse Kodu!“ numb-riga ilmub kolm laulu, neist kaks püsiva töömehe ja suure isamaalase Georg Kiviste võimsast luulest ja üks Peeter Grünfeldti isamaaliste laulude tagavarast. Olgugi

Torm tuiskab.

Torm tuis-kab, me - ri lai-ne - tab, kuid
Ta lain-te ü - le nae-ra - tab, Las'

kindlalt seisab kalju.
tul la neid kui pal-jul Seekindelkaljuvõim On

i - sa-maa-lik vaim, See murrab vaenujõu, teeb

tühjaks kurja nõu, Ja seis- ma jääb me Ees - ti.

Georg Kiviste

KOLM ISAMAALIST LAULU

LAULMISEKS KAITSELIIDU
ÜHISTEL KOGUNEMISTEL

Märkus: Pöördelolevaid noote võib välja lõigata ja keskmise joone järgi kokku murda, sellastena on nad alati kaasas kantavad ja hõlpsasti kasutatavad. Vaata prof. A. Topmani kirjutus ühislaulude kohta ülal.

et esikorras on arvestatud malevate laulu, on need laulud niisama sobivad ka Naiskodukaitsesele ja ka kõikidele isamaalistel aktustel esinevatele kooridele. Kaitseliidu orkestrite hoogus ettekanne ja kaasmäng soodustab nende laulude õppimist ja koosviibimistel kasutamist.

*

Kõikidele Kaitseliidu orkestritele saadetakse neil päevil kätte kolme isamaalise laulu orkestri partituurid, milledest orkestrid ise vajalised osad välja kirjutavad ja mis on mängitavad orkestreile alates 7-mehe- lise koosseisust kuni suure orkestrini. Koos partituuriga saadetakse igale orkestrile samadest lauludest ka üks eksemplar meeskoori seades.

Ühislauluks on need kolm laulu trükitud „Kaitse Kodu!“s, kusjuures on tähtis laulda üksnes viisi (ülemist häält). Madalamatele meeshäältele, mis ei ulatu viisile vajalise kõrguseni, on lisatud ka bassi osa ning mõnes laulus kohati isegi keskmised häälid. G. Kiviste laul „See jõud“ on nootides toodud si- minooris, et see oleks madalamas seades õppimisel sobivam kõigile hääleulatustele. Orkestri saatel laulmiseks on kirjutatud toon kõrgemale — do-minooris, millises helis-

tikus laul on jõulisem. Koorinoodis on sama laul ka do-minooris, mis on sobiv nii mees- kui ka naiskoori- dele. Sel laulul on G. Kiviste luuletuste kogus „Iga- viku helid“ veel 2 salmi. Sõnadest huvitatuid palu- takse pöörduda otseselt õpet. G. Kiviste poole (Narva, Peetri kog. maja).

P. Grünfeldti laul „Me armastame“ ja G. Kiviste „Torm mässab“ on nii juurelisatud laulunoodis kui ka orkestrinootides samas helitõus. P. Grünfeldti laulu „Me armastame“ on soovitatav kasutada mitmehäälset, sest selle laulu harmoonia on äärmiselt lihtne. Mis puu- tub temposse, siis on soovitatav: 1) „See jõud“ — mitte väga kiirelt; raske, kindel maleva samm võiks olla tempo aluseks. 2) „Me armastame“ — pikalt ja vaik- selt, teises salmis ja kolmanda salmi lõpposas sõnadele vastava jõulise tõusuga, lõpul aeglustades ja lõppakordi pikkamööda kahandades. 3) „Torm tuiskab“ — võim- salt ja elavalt.

G. Kiviste laulude jõulisuse määravad sõnad.

Igasuguste muusikaliste küsimustega (ka nootide küsimuses) palutakse pöörduda aadressil:

E. V. Konservatoorium, prof. A. Topman.

Jõudu malevlasile ka laulus!

See jõud.

1. Kas tun- ne- te te se- da jõu- du, Mis
Mis murrab or- jas- tavaid rau- du Ja
2. See jõud on kin- del me- he- ta - he, See
Las' mü - ristab või sa - jab ra- he, Las'
3. Need jõud on va- ba- du- se too- nud Me
Need jõud on va- ba Ees- ti loo- nud Ja

tähed taevastal- la toob;
kaljud pihuks, puruks lööb; Kõik vi- let- su- sed
lõõmav leekon armastus.
tor- mil tulla a - has- tus: Ent armastus teed
ko- dumaale, rah- va - le;
viivad teda õn- ne - le. Need al- li - kad me

ä- ra võidab Ja ta- kistused tee pealt hei - dab?
ik- ka lei- ab Ja ta- he takis - tu- sed või - dab,
alal hoidkem. Neist jõudu ammutada pütidkem!

Georg Kiviste.

Me armastame...

Me ar - mas- ta- me se - da maad; ta
Ta on me va- ba rah- va maa, me
Et Ju - mal kaitseks se - da maad, on

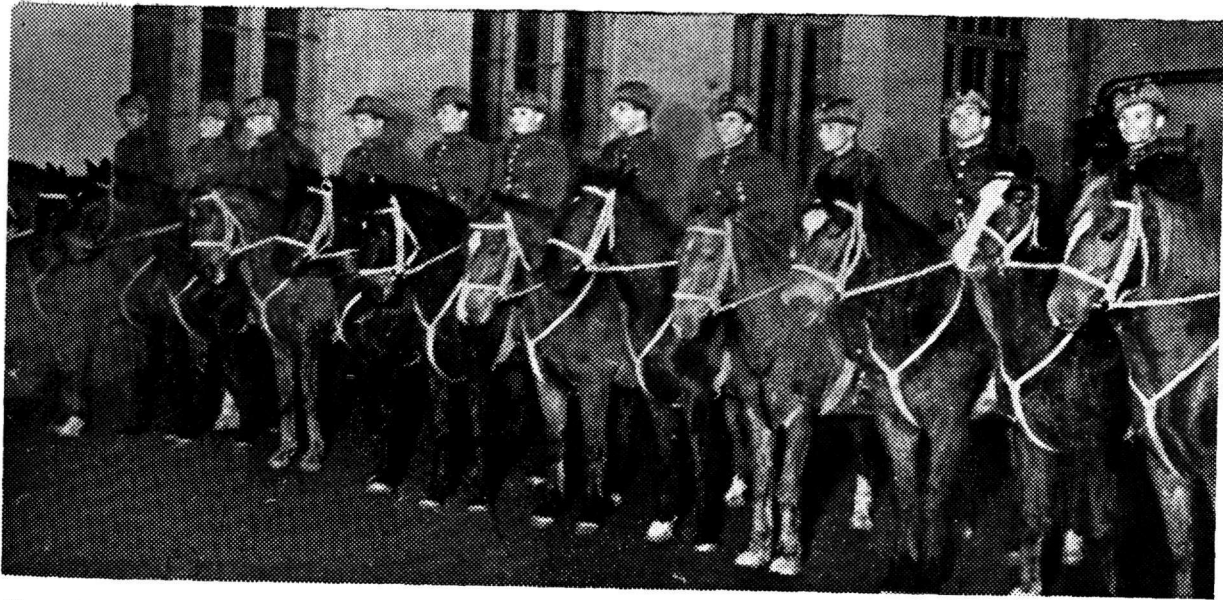
on me armsaim aa- re, mis il - mas li - al
unelm, mis läind täi- de, ta on me i - lus
a - la- ti me pal- ve: et e - laks ra- hus

o- saks saad all kau - ni põh- ja - kaa- re.
i - sa- maa, me sü - da - me- te läi - de.
te- ma raad, me a - la - ti - ne val - ve.

Peeter Crünfeld.

Kergedivisjoni eskadroni rivi harjutussõidul maneežis

Aasta ratsasporti Kaitseliidu Tallinna Malevas

Aasta tagasi, 24. jaanuaril 1938. a., pandi alus Kaitseliidu Tallinna Maleva kergedivisjoni ratsatallile, kusjuures hakati ülal pidama sõjaväelt ostetud kümnet hobust. See esialgu katseline algatus on näidanud nüüd tõhusaid töö tulemusi ja on pannud kindla aluse Kaitseliidu Tallinna Maleva kergedivisjoni ratsaeskadronile.

Aastapäeva puhul võimaldas kergedivisjoni ratsaeskadron kutsutud külalisil tutvuda eskadroni talliga Gilde tänaval, mille juures seletusi andsid kergedivisjoni pealik kapten H. Onni ja ratsaeskadroni pealik lipnik O. Otsmann.

Külalised, eesotsas Tallinna Maleva pealiku major R. Lintsiga, kogunesid eskadroni talli juure kindlasti vähemas usus sellesse korda, mis seal tegelikult valitses. Eeskujulikud talliruumid, mis mahutasid 12 eskadronile kuuluvat hobust, hiilgasid oma puhtusega ja näitasid ilmekalt eskadroni meeste hoolsa töö tulemusi.

Nagu selgus, oli aasta tagasi sõjaväelt ostetud 10 hobust, kelledest aja jooksul mõned on ära müüdnud ja mõned juure ostetud, nii et silmapilgul on eskadroni kasutada 12 heaklassilist ratsahobust, missugune arv on küllaldane selleks, et hoida ühe eskadroni mehi aasta läbi püsivas treeningus. Arvestades seda, et iga eskadroni liige saab nädalas kaks korda sõita, tuleb välja, et iga hobune peab olema selleks 850 tundi sadulas, mis teeb iga päeva kohta, puhkepäevad maha arvatud, kolm tegelikku sõidutundi. Aasta jooksul on ratsuta-

tud 2300 üksiktundi, arvestamata kergedivisjoni juures asutatud Naiskodukaitse liikmete gruppi, kellele on antud võimalus eskadroni hobuseid ratsutamiseks kasutada vastutasuks nende teenete eest, mis Naiskodukaitse liikmed on eskadronile osutanud oma kaasabiga seltskondliku toetuse muretsemisel. Nagu selgub, moodustab seltskonna poolt eskadronile antud toetus õige tõhusa summa, nimelt 5000 krooni aastas, millega on aasta jooksul hobuste ja tallipoisi ülalpidamine täieliselt kaetud. Nimetamisväärset toetust annab eskadronile ka sõjavägi, kelle poolt on talliruumid ühes valgustusega eskadronil tasuta kasutada. Samuti hoolitseb sõjavägi ka eskadroni hobuste arstiabi ja rautamise eest.

Kui arvestada veel seda, et eskadroni mehed koos hobustega on aasta jooksul osa võtnud veel 18 taktikalise õppusest ja 2 manöövrast, ja kui meeles pidada, et eskadroni liikmete ülesannete hulka kuulub veel saagedasi tallitoimkondi, siis saame selge pildi sellest hooldest ja armastusest, millega eskadroni liikmed oma ülesandeid võtavad. Ütlusega, et paljud neist pühendavad kogu oma vaba aja hobuseile ja tallile, on antud eskadroni meeste usinusele ja püsivusele tabav iseloomustus.

Pärast tutvumist talliga siirduti Gonsiori tänava maneeži, kus eskadroni liikmed näitasid külalisile oma head ratsakooli, millist üldpilti täiendas veel daamide ratsagrupi esinemine külaliste ees. Kõik esinejad said külalisilt aplausi, kergedivisjoni pealik kapten H. Onni ja eskadroni pealik lipnik O. Otsmann aga daamide grupilt kingitusi tänutäheks väljaõppe eest.

Suusatamis- õpetuse põhialuseid Soomes

N.-leitn.
Otto Tamm

VÄRSKE LEND SUUSAÕPETAJAID SOOME SPORDIKOOLIST

1. Kursuste juhataja Veli Saarinen, 2. kursuste õpetaja Aaro Eloranta, 3. maailma-meister Pauli Pitkänen, kes sai samuti suusaõpetaja diplomi, 4. eestlane Otto Tamm

Eesti suusasport on küll viie-kuue viimase aasta jooksul palju edenenud — tänu Kaitseliidu edukale suusaspordi propagandale — kuid võrreldes teiste riikidega oleme sel alal siiski veel lapsekingades.

Me pole aga õigustatudki nõudma enam seni, kuni ei pöördka enam tähelepanu suusaspordi õpetamisele. Kui momendil soomlased omavad terve rea maailma-meistriititleid ja esikohti nii murdmaasuusatamises kui ka mäehüpete alal, siis on nad seda saanud aastaid kestnud töö tagajärjena.

Soomlased omasid tõekspidamise, et nagu iga inimene õpib käima, nii ka iga soomlane õpib ise suusatama. Kui aga alates 1925. aastast soomlased hakkasid suusatamisvõistlustel järjest hävima norralasile ja isegi kesk-eurooplasile, võeti see tõekspidamine kaalumisele ja leiti, et on suusatamiseski veel palju õppida. Siit peale asutigi energiliselt uurima võistlustel paremate suusatajate suusatehnikat. Käidi kõigil suurematel võistlustel, filmiti, päevapildistati jne. Saadud õpised rakendati kohe oma suusatajate väljaõpetamisel. Juba paari-aastase töö tulemuseks oli see, et soomlased jälle on jõudnud suusamaailma esiritta.

Suusatajate väljaõpetamist Soomes teostab „Soomes Suusalit“ oma suusatreenerite Veli Saarise, Aaro Eloranta, Tauno Lappalaise ja Eino Penttila kaudu. Ka Kesk-Euroopas on soomlasi-suusaõpetajaid. Nii Väino Sares õpetab suusatamist itaallasile ja Eino Kuisma Jugooslaavias.

Nende suusatreenerite peamiseks ülesandeks on võistlejate väljaõpetamine ja suusaõpetajate kaadri suurendamine. Suusaõpetajaid maakondadesse saadakse Soome Spordikooli juures igal aastal korraldatavaist (vastavaist) kursustest murdmaasõidu ettevalmistamiseks. Mäehüppe õpetajaile on kursused igal aastal Lahtis,

kus on kõige paremad hüppemäed. Mäesõidu, eriti slalomi, õpetajaile on igal kevadel märtsikuus tundrus ühenädalased kursused.

Võistlussuusatajatele lisanduvad veel treeninglaagrid tundrus. Nii käesoleva talve jõulukuus kohe esimese lume tulekul oli tundrusse kogunenud viisteist Soome parimat, kus kahe nädala jooksul õpiti Veli Saarise juhatusel rahulik, õige suusatamine, et selle järele igaüks alles asuks iseseisvale treeningule.

Suusaõpetajate ettevalmistamiseks oli Vierumäel Spordikoolis kahe-nädalane kursus. Jällegi Veli Saarise ja Aaro Eloranta õpetamisel. Kursustel oli nelikümme parimat suusatajat, kes eelmisel aastal olid näidanud häid tagajärgi suusatamises, teiste hulgas ka möödunud aasta maailma-meister Pauli Pitkänen. Minul oli võimalus teha kaasa nimetatud kursused ja nende lõpetamisel on jäänud nii mõndki uut ja hädavajalist, mida meiegi suusasportlased saaksid kasutada. Alljärgnevate ridadega püüan lühidalt edasi anda põhialuseid suusatamise väljaõppe suunamiseks.

Suusatamise õppimisel väljutakse kahe eesmärgi suunas, et saada küllaldast kiirust ja vastupanu. Vastavalt oma kehalisile erinevusile tulebki asuda nende eriomaduste ärakasutamisele ja nõrgemate kehaosade arendamisele. Näiteks jooksjad omavad head jalad, kuid nad peavad arendama veel eriti oma käsi ja ülakeha.

Õppimise jooksul peab tähelepanelikult töötama viie üksteisest erineva osa kallal ja need oleksid:

1. Õige kehaasend ja selle valitsemine;
2. Tõuge ja liuglemine;
3. Keppide käsitsemine;
4. Kõigi liigutuste rütmiline kooskõlastamine ja hingamine;

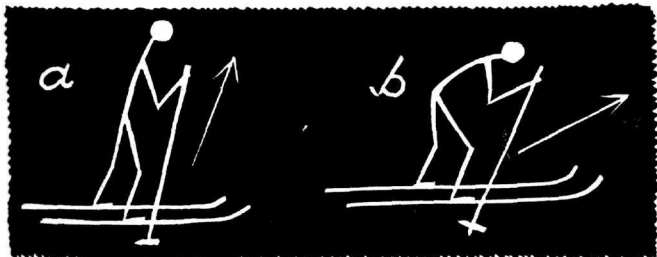

5. Lihaste jõu otstarbekas ärakasutamine ja lõdvendus.

Asume vaatlema iga osa eraldi.

Õige kehaasend ja selle valitsemine.

Suusatamisel on keha kallutatud enam ettepoole kui käigul ja jooksul.

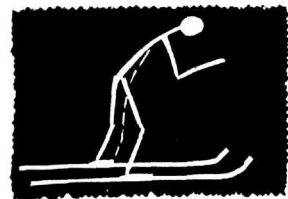
Keha ettekallutamise saavutatakse nii jala kui ka keppide tõuke andmine ettepoole sõidu suunas. Joonisel kujutlusel a on ilmselt näha, et ei saada kuigi suurt tõuget liikumise suunas, vaid tõuge on enam suunatud üles; kujutlusel b näeme aga tõuke olevat palju enam kasulik suunas.

Keharaskus aga on vabalt nõtkuvate põlvedega jalgadel. Keha ettekallutamise suuruse määrab maastiku iseloom ja keppide pikkus. Eriti norralasil ja kesk-eurooplasil on keha hästi palju ette kallutatud, olenedes just nende mägederohkest rajast. Soome maastik pole nii mägine, seepärast ka nende kehaasend pole nii väga ette kallutatud ja kepikdi on neil pikemad (suusataja olajoonest umbes 5 sm madalamal).

Soomlaste eriliseks omaduseks aga on sujuvalt nõtkuvad ja sirgenevad põlved. Hästi liikuvate põlvedega saavutatakse suusasammu pikkus, mis soomlaste juures on kujunenud võrratu heaks. Suusasammu pikendamiseks lisatakse jalatööle veel puusa pöördumine tõuke suunas ja kepitõuke pikendamiseks õlavarre pöörmine tõuke suunas (vahelduva takti juures). Niisiis puus pöördub tõukejala suunda ja samal ajal õlg pöördub vastassuunas kepitõuke suurendamiseks. Nii saavutatakse ka keha tasakaal. Õla ja puusa pöördumisel ühes suunas oleks ka tasakaal kaldunud küljele. Kõik ettekallutatud keha kui ka pöörleva ülakeha liigutused peavad minema liikumise suunas, mitte aga külgedele.

Tõuge ja liuglemine.

Jalatõuke sooritamiseks kõverdatakse algul mõlemad jalad tugevasti põlvedest, kusjuures tõukejala kand on tihedasti suusal.

Tõuge sooritatakse sujuvalt, järjest suureneva liikumisega, mis:

— algab puusanurga sirgenemisega,

— jätkub põlve peaaegu täiesti sirgenemisega ja

— läheb üle kiirele jalalaba nõksule, mis on tõuke viimseks osaks ja sunnib ühtlasi põlve täiesti sirgeks ning jalakanna suusalt tõusma.

Mida paremini peab suusk tagasilibisemist, seda võimsam ja hilisem võib olla jalatõuge. Nii saavutatakse palju edukam libisemine, kuna tagantpoolt antud tõuge läheb enam ettepoole, mitte üles.

Tõuke sooritanud jalalihased lastakse lõtvadeks ja jalg hõljub ise omaenda raskusega ette ja läheb sujuvalt keha alla, võttes endale kõverdatud põlvega keharaskuse, ning on nüüd libiseva suusa kandjaks, kuna vahepeal teine jalg sooritas tõuke.

Tõuke algul ja ka abil siirdub keharaskus üle libisevale suusale, mille jalg on põlvest kergelt kõverdatud ettepoole. Keha tasakaalu säilitamiseks tuleb keharaskuse üleviimine sooritada rahulikult ja sujuvalt.

Keppide käsitsemine.

Kepid tuleb asetada lumme hästi suuskade lähedale ja, sõiduhuost olenevalt, saabaste ninade kohale või veidi ettepoole. Mida suurem on sõiduhuog, seda enam ettepoole hõljuvad kepid.

Korruga tõuke puhul lastakse keppidele algul keharaskus, millega juba tõugatakse keppe (asend a ja b). Kui keharaskus on kaldunud juba täiesti ette, algab käte töö õige keha ligidalt sooritatud küünarvarre sirgenemisega ja viimse võimaluseni tagasiheitmisega, kusjuures lõppmomendil jäävad suusakepid põidla ja esimese sõrme vahele, peopesadega ülespoole (asend d).

Vaheldumisi kepitõuke puhul algab tõuge samuti kõverdatud käega. Algul pöördub ülakeha tõuke suunas ja alles siis sirgub käsivars ja sooritab tõuke lõpuni taha, nagu seda üheaegsegi tõuke puhul.

Üldiselt kepitõuge sündigu ajalisel hetk hiljem kui jalatõuge. Sellega saavutatakse seda, et kepitõuge on antud enam ette kui üles, kuna enne jalatõuget on keha juba sirgemas asendis.

Keha liigutuste rütmiline ühtesulatamine ja hingamine.

Ülakeha, jalgade ja keppide koostöö peab olema omavahel sujuvalt kokkukõlastatud. Ülalkirjeldatud jalgade ja käsivarte töö aitab kehal liigutusi sooritada kergelt ja sujuvalt.

Kogenud suusatajale on omane täielise kerguse ja tasakaalu säilitamine; liigutuste sooritamine on siin täiesti mehaaniline, vaistlik, nii et nende sooritamisele pole enam vaja pöörda erilist tähelepanu.

Rütm peab säilima võimalikult rahulikuna ja ühtlasena, et ei tuleks äkilisi tempo muudatusi, mis soodustavad väsimust. Maastikust tingitud rütmimuutustele tuleb minna sujuvalt üle.

Rütm on lähedalt seotud hingamisega, mis sündigu kooskõlas kogu keha tööga. Keha sirgenedes, kui rin-

Raadiosidemest

ja sidemepidamise võimalustest lühilainel

Arvestades seda suurt tähtsust, mis tänapäeval omistatakse raadiotele, võib väita, et sellele kuulub kaasaegsel inimkonna teaduste ja tehnika vallas eriline koht. Raadiotehnika viimine praegusele tasemele on nõudnud palju aega, vaeva ja kulusid loetlematuult tundmatuult raadiosaladuste uurijailt kui ka teadlasilt, kes tähtsate leiutustega raadio alal on lahutamatuult sidunud ka oma nime sellega. Kui kuulsal itaallasel Guglielmo Marconi'l läks korda 1901. a. oma raadiojaamaga saata Euroopast Ameerikasse ainult üht „S“ tähe morse-signaali, siis täna võime raskusteta oma kodus jälgida Ameerika ringhäälingute saatekavu. Nende saavutusteni jõudmiseks on kulunud siiski ümarguselt neli aastakümnet.

Peatudes mõne reaga veel ringhäälingu juures on huvitav teada, et tuhandete kilomeetrite kaugusel asetsevate saatejaamade vastuvõtt on võimalik peamiselt ainult lühilainel. Maailmas on umbes 170 lühilainesaatejaama¹⁾, mis levitavad ringhäälingu saatekavu ja töötavad dekameetriliste lainete piirkonnas (10 — 100 m). Lühilaine-ringhäälinguile on selles piirkonnas määratud veel kindlad laineribad, milles nad võivad töötada. Enamkasutatavad laineribad on järgmised: 13,92—13,97 m, 16,86—16,89 m, 19,52—19,95 m, 25,0—25,57 m, 31,13—32,88 m ja 49,02—50,26 m. Neis laine-

ribades töötab ainult Euroopas ümarguselt 60 ringhäälingut.²⁾

Ringhäälingu kuulamisele võib raadiosidemepidamise viiside seisukohalt vaadata kui ühepoolsele sidemepidamisele, kusjuures üks pool on varustatud saatjaga ja ringhäälingu-kuulaja ainult vastuvõtjaga. On aga kuulajad varustatud ka saatejaamadega, siis on võimalik nende vahel kahepoolne sidemepidamine.

Nüüd natuke raadiosideme tehnikast.

Peale ringhäälingute on riikides ja maailmas iga-aastaseid raadiosaatejaamu, mille täpset arvu on võimatu kindlaks teha. Need raadiojaamad leiavad kasutamist puht sideteenistuslikuks otstarbeks. Vastavalt sellele võib need liigitada:

- üldtarvituslikud raadiojaamad, mis on määratud üldiseks tarvituseks kodanikele raadiotelefoniliste ühenduste võimaldamiseks punktidega ja kohtadega, kuhu ühenduse loomine traatjuhtmetega kas pole üldse võimalik või on seotud väga suurte kuludega;
- eriotstarbelised raadiojaamad, mida võivad endale muretseda ja kasutada puht-ametlikuks ja teenistuslikuks otstarbeks riigiasutused, riigikaitse organisatsioonid või need, kellele see vastavate eriseaduste või seadluste alusel on lubatud;

nakorvi maht suureneb, hingatagu sisse ja keha kallutamisel jälle välja. Näiteks üheaegse tõuke töö juures sirgub keha pärast keppide tõuget — nüüd viiakse kepid ette, hingatakse sisse. Keha ettekallutamisel ja keppide tõuke ajal on rinnakorv kokku surutud — nüüd hingatagu välja.

Rütm määrab hingamise tiheduse; hingamise sügavus aga on tingitud töötamiseks vajalise hapniku hulgast.

Lihaste jõu otstarbekas ärakasutamine ja lõdvendus.

Igal suusatajal on oma individuaalne suusatamistöö. Põhialuseks on siin, et töö oleks jagatud kõigi lihaste vahel võrdselt, kusjuures tuleb arvestada nende suurust ja võimsust. Nii peaks tugevate jalgadega suusataja enam kasutama oma jalgade jõudu, et säästa käte, kui nõrgemate, jõudu. Suurtele keha- ja kõhulihaatele antagu ülesandeks ülakeha pöörmine ja kallutamine.

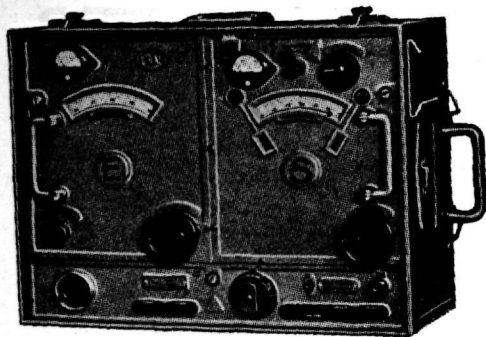
Algajaile on tähtis õpetada, et nad oskaksid lihaseid õigel ajal pingutada ja lõdvendada. Kuni nad seda ei oska, on nende suusatamine sooritatud rabelevate järskude liigutustega. Samal ajal meistersuusataja näitab sujuvat, vaevata liiglemist. Edu oleneb ökonoomsusest lihaste jõu ärakasutamisest, s. o. lihaste õigeaegsest pingutamisest ja lõdvendamisest.

Igal liigutusel kasutatagu ainult neid lihaseid, mis on vajalised töö edukaks sooritamiseks. Lõdvendamist võimaldab ja õpetab pikaajaline usin suusatamise harjutamine ja veel õieti sooritatud võimlemine, nii nagu see on vajaline kõigi teiste suusatamisosade õppimisel.

Võimaluse korral teha suusatamise õppematku kahekesi, et oleks võimalik parandada teineteise vigu. Üksikult harjutades on vaja olla väga tähelepanelik, et mitte endale sisse harjutada ebaõigeid võtteid. Kasulik on päikesepaistelise ilma puhul jälgida oma varjukujutust lumel, mil nähtuvad samuti keha väärliigutused.

Need on aluseks kogu suusatamistöö suunamisel. Alles neid omades võiakse asuda üksikute suusatamisviiside õppimisele ja väljatöötamisele.

¹⁾ ja ²⁾ World-Radio, veebruar 1938, nr. 656.

Ühevatilise võimsusega väliraadiojaam, mis koosneb saatjast ja vastuvõtjast

-- eratarvituslikud raadiojaamad, mida võivad vastavate määruste alusel sisse seada ja kasutada eraisikud, -ühingud või -ettevõtted, eratarvituslikuks sidemepidamiseks või ka muuks huviks, nagu saatekatseiks ja saatetehniliste küsimuste uurimiseks.

Sidemepidamiseks kasutatavad raadiojaamad on tavaliselt konstrueeritud niiviisi, et nad võimaldavad toimetada saateid morse-märkide abil kui ka inimese kõneluse ülekandmisega. See viimane moodus teebki sidemepidamise raadio teel võimalikuks ka igale kõnelvale inimesele.

Raadiosidemepidamine kahe raadiojaama vahel võib toimuda kas nende kordamööda saatmisega ja kuulamisega või tavalise telefonilise kõneluse näol. Viimast sidemepidamise viisi nimetatakse ka dupleks-sidemepidamiseks. Kui ühendus kahe raadiojaama vahel toimub kordamööda saatmisega, siis tähendab see seda, et ajal, kui üks jaam saadab, jälgib teine jaam esimese saadet kuni lõpuni, ilma et teine ise samal ajal saadaks või esimene teda kuulaks. See sidemepidamise viis ei võimalda vahelerääkimist ja vastuvõtja raadiojaam on sunnitud kannatlikult kuulama seni kuni saatja pool oma saate lõpetab. Dupleks-sidemepidamine on sellest puudusest vaba. Üldtarvituslike raadiojaamade kaudu peetavad raadiotelefonilised kõnelused toimuvad duplekskorras ja kodanik, kes oma koduselt telefonilt on saanud ühenduse merel viibiva laevaga või välisriigis elava sõbraga, ei tulegi tihti mõttele, et tema sõnade kandjaks on raadiolained.

Kuigi raadiol on suuri väärtusi sidevahendina, on selle suurimaks puuduseks asjaolu, et raadioside on avalik. See tähendab seda, et ka sidemepidamiseks kasutatavate raadiojaamade saateid on võimalik soovi korral samuti kuulata kui soovi kohaselt kuulame ringhäälinguid. See puudus vähendab suurel määral raadiosidevahendite kasutamise võimalusi, eriti siis, kui raadio teel vahetatavad teated ja nende sisu tuleb hoida saladuses. Küsimus omab erilise tähtsuse sõjalistes tegevustes.

Jätame praegu kõrvale kõik need raadiotehnilised võimalused raadiokõneluste ja teadete moondamiseks kasutatavad võtted ning viisid ja tuleme tagasi lühilainete ehk dekameetrisiliste raadiolainete kasutamise juure.

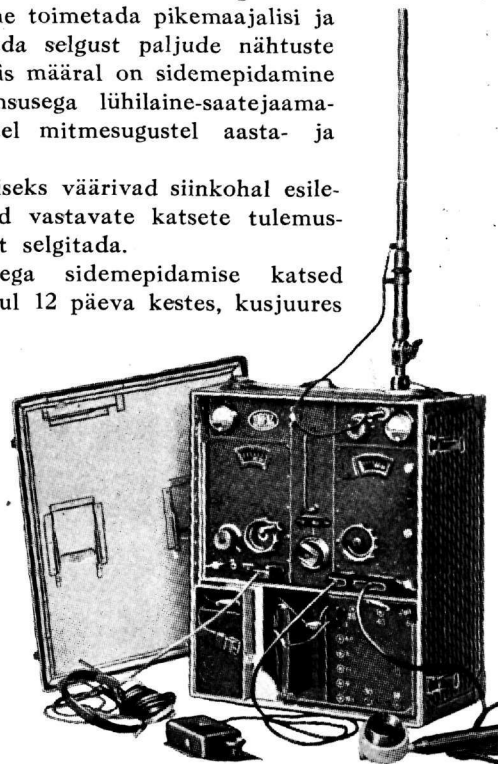
Kas ei tunne ringhäälingu kuulaja erilist rõõmu ja uhkust oma vastuvõtja üle, kui valjuhääldajas kostub tugev ja selge vastuvõtt, mille saatetekohana teatatakse

kas Tokiot, Ankarat või New Yorki. Nii hea kui mõnikord ongi väga kaugete lühilaine-ringhäälingute kuuldavus, ei saa me siiski iga päev ja pidevalt hea vastuvõtu kvaliteediga nende jaamade saateid jälgida. Olgu siinkohal öeldud, et raadiolaine, mis ulatub meie vastuvõtjani, levib maailmaruumis, kust see reflekteerub maakera pinnale. Et levimise tingimused selles keskkonnas on muutuvad, siis mõjutavad need ka raadiolainete levimist. Olgu nende tingimustega kuidas on, võib siiski nentida, et dekameetrisilised raadiolained, erandina lühemaist ja pikemaist raadiolainest, evivad suurimal määral omadusi maailmaruumis levimiseks. Hoolimata eespool mainitud nähtusist ja ebastabiilsusest lainete levimises kasutatakse tänapäeval siiski peamiselt lühilaine-raadiojaamu meie maakeral võimalike suurimate kauguste vaheliseks sidemepidamiseks. Pikemaajalised katsed ja nende tulemused on näidanud, et kaugühenduste pidamiseks lühilainel ei ole igakord tarviline kasutada ka mitte võimsaid saatejaamu (50—60 kW), vaid see on võimalik isegi mõnevõimalise võimsusega raadiosaatejaamaga (1 vatt = $\frac{1}{1000}$ kW). Vastavalt saatejaama võimsusele on siiski võimalik valmistada kaalult kergeid ja mõõteilt väikesi saatejaamu, mis töötavad dekameetrisil, meetrilisel (10—1 m), detsimeetrisil (1—0,1 m) või sentimeetrisil (0,1—0,01 m) lainel. Sõjavägedes kasutatavalt kantavalt ja veetavalt raadiojaamult nõutakse, et need oleksid oma kaalult kerged. Selle saatutamiseks tuleb siis leppida saatejaamade väiksemate võimsustega, mis kantavate jaamade juures on 0,5—3 vati piires ja sõidukeisse monteeritud jaamade juures ulatub 20—100 vatini. Võttes arvesse seesuguseid saatevõimsusi on nende raadiojaamade pinnalaine levimise raadius võrdlemisi väike. Olenevalt võimsusest ja lainepikkusest ulatub see kuni 30 kilomeetrit, milles vastuvõtt ja saatejaama kuuldavus on igal ajal kindlustatud. Käesoleval juhul huvitavad meid aga kaugühenduste pidamise võimalused ka 2—3-vatilise võimsusega raadiojaamaga ja siin võimalikud tagajärjed.

Peab alguses kohe nentima, et otsuste tegemiseks selles küsimuses on tarviline toimetada pikemaajalisi ja põhjalikke katseid, et saada selgust paljude nähtuste kohta. Vaatleme siiski, mis määral on sidemepidamine kindlustatud väikese võimsusega lühilaine-saatejaamade 200—300-km kaugustel mitmesugustel aasta- ja kellaegadel.

Teatud ülevaate saamiseks väärivad siinkohal esiletoomist mõningad andmed vastavate katsete tulemustest, mis aitavad küsimust selgitada.

Vastavate eesmärkidega sidemepidamise katsed peeti möödunud aasta lõpul 12 päeva kestes, kusjuures

Ühe mehe poolt kantav väliraadiojaam

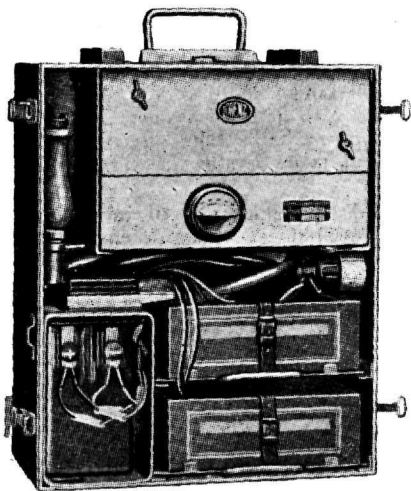

selleks kasutati väikese võimsusega kantavaid raadiojaamu. Katseiks määratud päeval võis raadioühendusi pidada igal katsepäeval ainult kolme tunni kestes, kordamööda ennelõunastel ja õhtustel kellaaegadel. Muid tingimusi siinkohal kõrvale jättes on tähelepanndav, et katseist osavõtnud raadiojaamad vahetasid omavahel määratud aja kestes ühtekokku 2046 vigadeta teateteksti, mis koosnesid iga teate juures kuuest erinevast numbrite grupist ja ühest tähtede grupist, sisaldas ühtekokku 24 keelemärki. Seega vahetati keskmiselt igal katsepäeval 140,5 teateteksti ja iga raadiojaam võttis vastu või saatis katseiks määratud aja kestes keskmiselt 108 teateteksti, mis teeb iga katsepäeva kohta ühele raadiojaamale 9 teadet. Need on keskmised arvud. Üksikud raadiojaamad aga saavutasid tähelepanndavaid tagajärgi sidemeloamise kiiruses, teadete vahetamise täpsuses ja töökiindluses raadiojaamade vahel kaugustel 30—350 km.

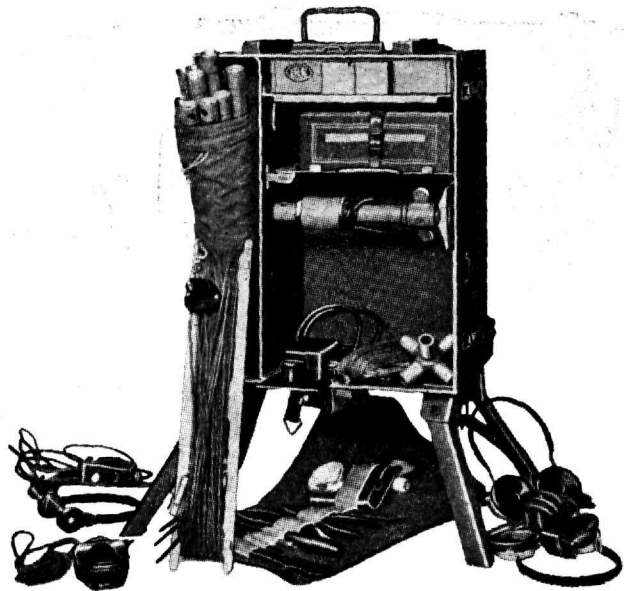
Kui mainitud katsete tagajärgede kui ka muude uurimuste ja pikemaajaliste tähelepanekute põhjal anda vastus eespool esitatud küsimusele, siis võib ütelda, et ka mõnevõimulise võimsusega raadiojaamadega on teatud tingimustel võimalik pideva raadiosideme säilitamine mainitud kauguste piires, mille juures tuleb arvestada ruumilaine levikut. Siinjuures on tähtis tunda, misugused saatesagedused reflekteeruvad maapinnale paremini ühel või teisel kaugusel saatejaamast, sõltuvalt ajast.

On selge, et üldiste nähtuste juures on võimalikud ka erinähtused, mis teevad sidemepidamise mõnikord võimatuks. Seesugused võimalused ei ole aga välditavad ühegi tänapäeval kasutatava sideabinõu ja -vahendi juures.

Nüüd lõpuks veel mõni sõna raadio teel peetavate kõneluste ja saadetavate teadete sisu varjamiseks ning arusaamatuks muutmiseks. Küsimuse lahendamine selles mõttes on kõige raskem dupleks-kõnelusil. See asjaolu ei soodusta kuigi laialdaselt raadiosidevahendite kasutamist sõjalises tegevuses juhtide omavaheli-

Väliraadiojaama vooluallikad. Ülal käsigeneraator, all anoodpatareid ja aku

Väliraadiojaama lisavarustuse komplekt

siks kõnelusiks juhtimise küsimusist, käskude ja korralduste andmiseks juhtide poolt vahetult. Mõnesugused tähelepanekud ja katsed näitavad, et teatud kõnedistsipliini, väljenduste, kõneviiside ja mõistukõnelustega on võimalik raadio teel kõnelda siiski niiviisi, et pealtkuulajale jääb asja tõeline sisu ja mõte arusaamatuks. Suurel määral aitavad kõneluste sisu muundamisele kaasa sellekohased koodid ja omavahelised kokkulepped teatud sõnade, käskluste ja nimede väljendamiseks ja vastastikuseks mõistmiseks. Raadio-telefonilise kõneluse sisu muundamine on suurel määral siiski iga isiku leidlikkusest, kuidas ennast väljendada.

Dupleks-sidemepidamisel töötavad ühendust pidavad raadiojaamad tavaliselt teineteisest erinevatel saatesagedustel. Ühe vastuvõtuaparaadiga on seepärast väga raske jälgida kummagi raadiojaama kaudu peetavat kõnelust ja ühe vastuvõtja kasutamise korral lepikse tavaliselt ühe saatejaama kaudu peetava kõneluse jälgimisega. Sel juhul on võimalik pealtkuulamise tulemusi veel vähendada sel teel, kui mõlemad kõnelejad hoiduvad vastaskõneleja sõnade ja väljenduste kordamisest omalt poolt.

Kergem on muundada raadio teel vahetatavaid kindlatekstilisi teateid ehk raadiogramme. Lahtise teksti muundamine ehk šifrimine kui ka šifrogrammi avamine on tihti aegaviitvad tegevused, mis omakorda sunnivad hoiduma pikkade raadiogramme vahetamisest. Mitmesuguste tehniliste abinõude kasutamine saatmisel kui ka teadete muundamiseks ja igasuguste šifrimisviiside kasutamine võimaldavad ka sel alal aega võita ja üha enam esile tõsta raadioseadmete väärtust sidevahendina.

O. K.

Lühilained maailmaruumis

Kui käesolevat sajandit nimetatakse mõnikord „raadio-sajandiks“, siis on selles suurel määral tõtt, sest elektromagnetiliste võnkumiste leiuamisel ajal, möödunud sajandil, ei osanud keegi kujutella, et neid elektri imepäraseid ja saladuslikke nähtusi kuidagi saaks praktiliselt kasutada.

Elektromagnetiliste võnkumiste praktiline rakendus on saavutanud oma praeguse tasapinna alles käesoleval sajandil.

Kuigi meil on raadio, kaugenägemine ja tuhat teist moodust, kus oleme rakendanud elektromagnetilised võnkumised oma tahtmise järgi töösesse, on ometi veel palju selgitamata, mis puutub nende võnkumiste levimisse maailmaruumis.

Nagu teised eetrivõnkumised — valgus, infrapunased ja ultraviolettkiired — levivad elektromagnetilised võnkumised maailmaruumis kiirusega 300.000 km/sek. Elektromagnetilistel võnkumistel on ka teisi ühiseid omadusi teiste eetrivõnkumistega, nagu murdumine, peegeldumine ja paindumine, kuid need omadused muutuvad tunduvalt võnkumiste sageduse muutudes ja erinevad üksteisest ka elektromagnetiliste võnkumiste skaala ulatuses.

Kõik eetrivõnkumised evivad teatava sageduse. Sageduseks nimetame arvu, mis näitab, mitu korda teatud nähtus kordub sekundi kestes. Võnkumiste puhul näitab sageduse arv, mitu korda võnkumine muudab oma kuju, intensiivsust või amplituudi ühe sekundi jooksul. Sageduse arvestamise aluseks on võnkumise kestus, periood või tsüklil. Perioodide või tsüklite arvu ühe sekundi jooksul märgitakse harilikult per/sek või ts/sek. Elektromagnetiliste võnkumiste sagedus on enamasti väga suur. Praktiliselt kasutatakse elektromagnetilisi võnkumisi, millele sagedus on 10.000 ts/sek — 60.000.000 ts/sek vahel, siis märgitakse suuremaid sagedusi kilotsükleis ja megatsükleis; 60.000.000 ts/sek oleks siis 60.000 kts/sek või 60 mts/sek. Eetrilainete levimise kiirusest ja sagedusest tuletatakse sageli veel kolmas suurus — lainepikkus. Lainepikkus on suhe levimise kiiruse ja võnkumise sageduse vahel.

$$\text{Lainepikkus meetreis} = \frac{\text{Levimise kiirus (km)}}{\text{Sagedus (kts/sek)}}$$

Raadiolained esinevad kunstlikult tekitatud eetrilainena, kuid see ei tähenda sugugi, et neid looduslikult ei teki: tarvitseb vaid äikeiselmaga kuulata raadiovastuvõtjat. Need elektromagnetilised võnkumised, mis tekivad looduses, on enamasti mitmesuguste lainete kompleksid ja seepärast on nende kuuluvust ühte või teise sagedusribasse määratleda väga raske. Väikese sagedusega või suure lainepikkusega elektromagnetilised võnkumised alluvad enam-vähem kindlatele levimise seadustele ja nende lähem arutelu ei ole käesoleva kirjutuse ülesanne. Meid huvitab esijoones kõrge sagedusega elektromagnetiliste võnkumiste levik, kuna selles piiris toimub peamiselt lühilaine-raadiojaamade töö ja sidemepidamine. Kõrgeteks sagedusteks nimetatakse kokkulepeline sagedusi astmik 3000 kts/sek — 30.000 kts/sek. Lainepikkustes oleks see astmik 100—10 m.

Raadiojaama saateenergia kiirgub radiaalselt. Osa saateenergiast suundub maasse ja absorbeerub seal ilma kasulikkude tööd tegemata. Teine osa saateenergiast suundub saateantennist eemale paralleelselt maapinnale ja moodustab selle osa lainest, mida nimetatakse pinnalaineks. Pinnalaine levib mööda maapinda, paindub maapinna kumeruste järgi ja läbides ettetulevaid takistusi nõrgeneb — absorbeerub — õige ruttu, kusjuures nõrgenemine on suurem suuremate sageduste puhul kuni teatava piirini, sest katsed on näi-

danud, et sagedused 300 mts/sek piirides evivad mõnikord väga suurt läbimise omadust ja väikest absorptsiooni neis keskkondades, kus tavalised kõrgesageduslikud võnkumised absorbeeruvad õige kergesti.

Kolmanda osa saateenergiast moodustab ruumilaine. See osa saateenergiast, mis levib saateantennist mingisuguse nurga all üles, moodustabki laine, mille abil on võimalik ületada suuri kaugusi võrdlemisi väikese võimsusega. Ruumilainete levik ja sellega kaasas käivad nähtused on huvitavamad, vähem uuritud ja alluvad paljudele kõrvalmõjudele, mille tõttu nende levik näib esialgsel vaatlusel olevat väga korrapäratu.

Uurimused on tõestanud, et päikese valguses leiduvate ultraviolettkiirte mõjul tekivad ülemistes õhukihtides joniseeritud kihid, mille jonisatsioonimäär on seda suurem, mida intensiivsem on ultraviolettkiirte toime ja mida tihedam on õhk. Väga võimalik, et joniseerimist põhjustavad peale ultraviolettkiirte veel kosmilised kiired, meteorid ja päikeselt paisatud aineosakesed, kuid nende mõjutusest on veel vähe teada.

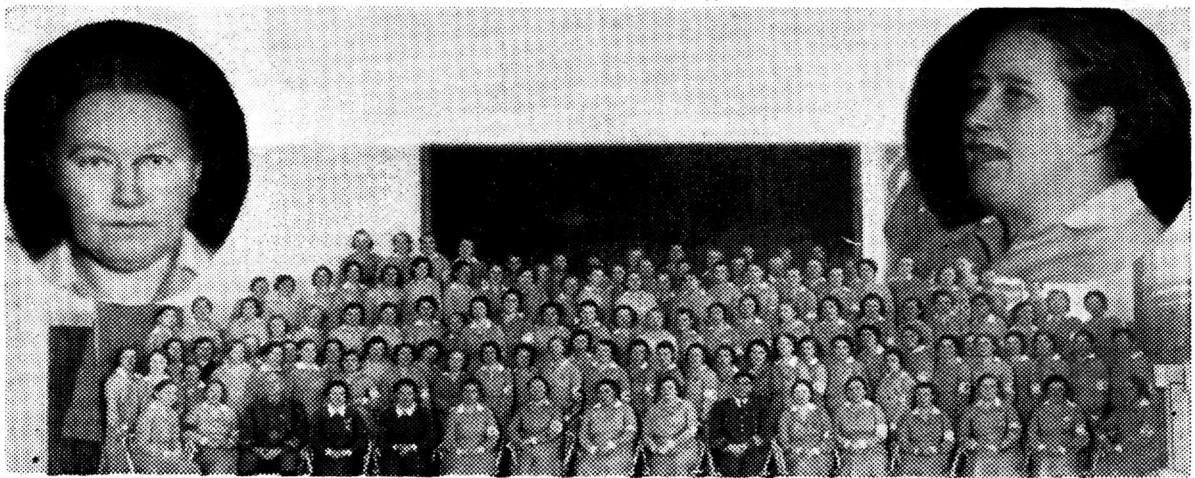
Neid kihte, missuguseid uemate uurimuste ja mõõtmiste järgi on mitu, nimetatakse nende avastajate järgi Heaviside-Kennely kihtideks. Oliver Heaviside, inglane, ja A. E. Kennely, ameeriklane, avaldasid peaaegu ühel ajal, aastal 1902, teooria, milles selgitati seni seletamatuid nähtusi raadiolainete levikul joniseeritud kihtide olemasoluga ja toimega. Heaviside-Kennely kihte võib kujutella raadiolaineid peegeldavate ja juhtivate keskkondadena, missuguste koosseis, tihedus ja kõrgus muutub alatasa.

Praegusel ajal arvestatakse harilikult nelja joniseeritud kihiga, milledest n.-n. E kiht asub maapinnast umbes 100 km kõrgusel. See kiht mõjutab peamiselt väiksema sagedusega raadiolainete levimist päeva ajal. Suurema sagedusega (7—9 mts/sek) raadiolained ei peegeldu E kihis ja alles kohates F₁ kihti, mis asetseb umbes 200 km kõrgusel, peegelduvad need. Üsna suure sagedusega raadiolained, üle 20 mts/sek, läbibistavad nii E kui F₁ kihi ja peegelduvad F₂ kihis, mis asetseb umbes 250 km kõrgusel.

Nagu eespool tähendatud, tekivad joniseeritud kihid päikese mõjul ja haihtuvad päikese loojangul — talvel täieliselt, suvel osaliselt. Nende kolme kihi asemele tekib öösel uus kiht, mida nimetatakse F kihiks, mille kõrgus maapinnast on umbes 225 km ja mis omab jälle erineva peegeldamis- ja juhtimistoime raadiolaineile. Selle kihi toimel on võimalik ööseti kuulata kaugeid jaamu, mille pinnalaine midu vastuvõtjani ei ulatuks.

Kuna joniseeritud kihtide tekkimine, tihedus, arv ja kõrgus maapinnast on sõltuv päikese toime intensiivsusest, siis on ka raadiolainete levimine kaudselt olenev päikesest. Sellega on ka seletatav, miks raadiolainete levimine on erinev eri kellaegadel ööpäeva kestes ja eri aastaegadel.

Ühe ja sama saate sagedusega ei saa suvel ja talvel teatava punktiga sidet pidada, sest teatava sageduse puhul on selle sageduse levimise tingimused muutunud ja seda nimelt joniseeritud kihtide arvu ja omaduste muutumise tõttu. Või vastupidi. Et pidevalt pidada sidet teataval kaugusel asuva punktiga, peab vastavalt kellaajale, aastaajale ja mõningatele muudele asjaoludele valima saatesageduse, et saateenergia ruumilaine peegelduks tagasi maapinnale samas punktis.

Üldvaade Naiskodukaitse ülemaalistele täienduskursustele, mis peeti Valgas 19.—23. jaanuarini. Vasakul ovaalis kursuste üldvanem dr. L. Juhkam, paremal Naiskodukaitse esinaine pr. E. Männik. Kursusest võtsid osa kõikide ringkondade samariitlased, kokku 120 samariitlast.

Kuna päikese tõusul jonisatsioonimäär muutub lühikese aja jooksul kiiresti, siis muutuvad ühes sellega raadiolainete levimise tingimused ja lühikese aja jooksul on võimalik kuulda väga kaugeid saatejaamu hea hääletugevusega. Kui jonisatsioon on suurenenud oma päevase tasemeni, kaovad ka need juhuslikult kuulnud saatejaamad ja eeter on omandanud teatava stabiilsuse, kusjuures iga distantsi ületamiseks on vaja otsida sobiv saatesagedus, et selle ruumilaine peegelduks soovitud kohta. Üldine reegel lühilainete astmiku kohta on, et päeval sobivad teatava distantsi ületamiseks suuremad sagedused, öösel väiksemad sagedused.

Näiteks 100—300 km distantsil sidet pidades on päeval kohane 5—6 mts/sek, kuna öösel on samal distantsil side võimalik 3—4 mts/sek saatesagedusega. Katsed on näidanud, et üle ookeani sidet pidades on n.-n. päevalaine 20 mts/sek piirides ja öösel vastavalt 6,5 mts/sek piirides.

Joniseeritud õhukihid mitte üksi ei peegelda raadiolaineid, vaid ka juhivad neid edasi. Kui maakera ümbritsevad joniseeritud kihid juhtuvad olema seesuguseks laine juhtimiseks soodsas olukorras, mis võib esineda suveõil, siis võib ruumilaine liikuda koguni ümber maakera.

Saatejaamast kiirgab energia igasse külge ja sellepärast võib mõnel sagedusel esineda nähtus, et saatejaama laine saabub vastuvõtjasse kahest diametraalselt vastupidisest sihist. Kui laine lääne poole leviv osa saabub vastuvõtjasse ümber maakera ida poole leviva osa otse, siis kulus ümber maakera saabunud laine osal kindlasti rohkem aega ja me võime kuulda saatejaama saadet kahekordselt.

Sagedamini kui ülalmainitud juhtum esineb nähtus, et samas sihis leviv ruumilaine üks osa saabub vastuvõtjasse lihtsa peegeldumise abil kusagil joniseeritud kihis ja teine osa lainest, sattudes niisugusesse kihti, mis lainet juhib, rändab osa vahemaad kusagil maailmaruumis. Kui see osa ruumilainest uuesti murdudes ka vastuvõtjasse jõuab, siis on ta ikkagi veidi hilinenud. Sellega on tekkinud olukord, et laine võnkumised oma minimaalsete ja maksimaalsete väärtustega ei lange enam kokku ja n.-n. faasinihkumise tõttu võib kahe sama sagedusega võnkumise liitumisel tekkida hoopis nõrgem võnkumine, mis põhjustab ka nõrgema kuuldavuse. Heaviside-Kennely kihtide koosseisu või kõrguse muutuse tagajärjel võivad niisugused nähtused esineda minutis mitu korda ja me nimetame seda nähtust vastuvõtul fadinguks. Fading ehk nõrgenemine on väga iseloomulik kõrgete sageduste juures ja fadingu esinemine suureneb saatesageduse suurenemisega. Kõrgetel sagedustel võib fading esineda isegi mitu korda sekundis. Muidugi on sel puhul saade moonutatud ja sidemepidamine raske.

Väiksemate sageduste juures, kus levimisel tuleb arvesse peamiselt pinnalaine, ei esine fading üldse, kuid juba ringhäälingu keskline astmikus 600 kts/sek — 1500 kts/sek, kus on tegemist ruumi lainelise levimisega, eriti kaugemate saatjate vastuvõtmisel, on fadingu esinemine sagedane nähtus.

Lühilaine levimisega on seoses ka n.-n. vaikuse piirkonna tekkimine saatja ümber. Kaardil kujutatuna on vaikuse piirkond rõngakujuline, mille sisemise raadiuse määrab saatejaama pinnalaine levik ja rõnga välimise serva määrab ruumilaine maapinnale jõudmisega. Väljaspool pinnalaine kuuldavuse piirkonda ei ole mõnikord midagi kuulda, sest ruumilaine, olenedes joniseeritud kihtide kõrgusest ja kasutatud saatesagedusest, peegeldub alla saatejaamast väga kaugel. Et ruumilaine peegeldumine, olenedes kellaaast ööpäeva jooksul, on muutuv, siis ka vaikuse piirkond on öösel teissuguse ulatusega kui päeval. Sellega on seletatav nähtus, et mõnikord raadiosideme pidamisel kaugemal asuva jaamaga sidemepidamine õnnestub, kuid ligemal asuva jaamaga mitte.

Peale joniseeritud kihtide mõjutavad raadiolainete, eriti lühilainete, levimist paljud teised asjaolud. Palju nähtusi on alles uurimisel, kuna näiteks päikeseplekkide mõju uurimisel peab pidevalt toimetama vaatlusi vähemalt ühe päikeseplekkide perioodi, s. o. 11 aasta, kestes. Et päikeseplekkide muutumisega raadiolainete levimise pilt muutub, on küllalt tõestatud. 1935. aastal valitses lühilainete levimises hoopis teissugune pilt kui 1939. aastal. Üldiselt, paar aastat tagasi oli teatava distantsi ületamine sidemepidamisel palju väiksema sageduse kasutamisega võimalik kui praegu. Kuid päikeseplekkide arvu vähenemisega, s. o. teise poolperioodi saabumisega käesoleva ja lähema nelja aasta jooksul, peaks lainepikkus, mis teatava punktiga sidemepidamisel on vajaline, uuesti suurenema hakkama. Samuti avaldavad oma mõju lühilainete levimisele maamagnetvälja muutused, magnetilised tormid maailmaruumis maakera atmosfääri või ionosfääri piirkonnas, virmalised ja kuufaasid.

Lühilaineid sidemepidamiseks kasutades on võimalik suuri kaugusi võita võrdlemisi väikeste saatevõimsuste ja lihtsate aparaatidega, nagu seda tõestab lühilaine amatööride töö ja sidemepidamise tulemused. Kuid kindla, korrapärase ja hea sideme saavutamiseks peab põhjalikult tundma lühilaine levimise seadusi ja järjest sel alal tegema uusi tähelepanekuid. Sest ainult katsete ja vaatluse teel on võimalik näiliselt korrapäratust üldpildist tuletada reegleid ja seadusi, mida võime rakendada oma töö tulemuste parandamiseks.

O. Saarep,

KL. Peastaabi raadiooperaator.

Kodutütarde tegevusest

1. dets. 1937. a. kuni 1. dets. 1938. a.

Kodutütarde organisatsioon on alates oma loomis-päevist näidanud pidevat arengut tõusu suunas nii oma töö edukuses kui ka liikmete arvu kasvamises. Nii kujunes ka möödunud tegevusaasta töörohkeks ja viljakaks. Jatkati ja süvendati eelmistel aastatel algatatud ettevõtteid ja töid, lisaks neile aga asuti täiesti uute ja esialgu julgetenagi näivate kavade püstitamisele ja lahendamisele.

Erilist esiletõstmist väärib Kodutütarde ettevõtete seas teist suve Võsul Palmse valla algkooli mugavasis ruumes tegutsenud Kodutütarde suvikodu. Suvikodu on asutatud mõttega anda kodutütardele ja vanemaile võimalusi veeta kauneid puhkepäevi koos teiste ringkondade kodutütardega, et luua ja süvendada omavahelisi sõprussidemeid, seejuures aga tahetakse anda ka võimalusi mitmesugustel tööaladel tegutsemiseks. Nii õnneldi 1936. a. suvel Võsu suvikodus vaipa kingituseks Riigihoidjale Oru suvilossi jaoks.

1937. a. suvikodu tegevus oli rajatud laiemale alusele. Suvikodu tegutses 4. juulist kuni 15. augustini kolmes vahetuses Kodutütarde sekretäri L. Pedaste juhtimisel. Töö toimus kahes harus — juhtidekooli klassis ja käsitööklassis.

Juhtidekoolis, mille üldjuhiks oli Kt. instruktor K. Voiko, leidsid käsitlemist järgmised ained:

1. Eesti noorsoo-organisatsioonid.
2. Kodutütarde organisatsiooni põhimõtted, ehitus ja töötamise viis.
3. Rivi ja esinemine.
4. Laagrioskusi.
5. Esmaabi.
6. Mängud ja laulud.
7. Ujumine.
8. Pidulikud koondused, pidud ja lõkkeõhtud.

Pärast kava läbivõtmist korraldati koolist osavõt- nuile vastavad katsed ja anti lõpetanuile diplomid.

Juhtidekoolist võttis 3 vahetuse kestes osa 47 kodu- tütart ja 2 rühmavanemat.

Käsitööklassis töötati rakenduskunstnik A. Oeste juhatusel. Kavas oli:

1. Kompositsiooniõpetuse alused.
2. Kudumist telgedel, kõladega, tihvadega, põimi- mist ja punumist.
3. Puuesemete kaunistamist põletamise ja värvimise kaudu.

Valmistati mitmesuguseid esemeid, nagu laudlinu, sohvapatju, kaelasalle, väiksemaid vaipu, suurätte, pas- tist käekotte, võid ja mitmesuguseid paelu. Puuese- meist kaunistati taldrikuid, kanne, paberinuge, helmeid. Iga vahetuse lõpul korraldati valmistatud tööde näitus, mille vastu kohti peal tunti suurt huvi. Küllastajad soo- visid meelsasti osta väljapandud esemeid, kuid kodu-

tütardel oli kahju lahkuda oma töödest. Paremate töö- de eest anti kodutütardele auhindu.

Suvikodus korraldati veel kodutütarde pidu, vest- iusõhtuid ja kõnevõistlusi kodukaunistamist puuduta- vail teemadel. Samuti korraldati matku ümbrusse, lau- luõhtuid, jälgimismänge, lõkkeõhtuid jne. Mitmekesise töö ning tegevuse kõrval jätkus küllalt aega ka puhku- seks ja supluseks.

Toitlustamisel oli alaliselt abiks kolm NKK liiget. Majavarustus (voodid, lauad, pingid, tekid jne.) saadi Rakvere sõjaväeosadelt, söögi- ja köögitarbed NKK Viru ringkonnalt.

Osavõtjaid suvikodust 6-nädalase tegevusperioodi kestes oli kokku 209 inimest.

Suvikodu külastasid KL Peastaabi ülem, Hamini Noorsoo ja Vabahariduse Osakonna direktor ja palju külalisi kodumaalt. Väliskülalisist külastas kodutütreid Inglise Gillwall Park'i juht mr. J. Wilson, soomlasist õpetajaid j. t.

Kudumise ja põimimise töid Kodutütarde Võsu suvikodus

Ülal: Külalisi Kodutütarte juhtide õppelaagris Valgerannal 23. juulil 1938. a.
All: Ringkäik laagris

Et Kodutütarte suvikodu nii kodutütarte ringkonnas kui ka laiemaltki oli suutnud leida suurt tähelepanu ja hindamist, võeti möödunud tegevusaasta ühe suurema ettevõtteks päevakorda Kodutütarte alatise laagri-suvikodu rajamine. Selleks otstarbeks on Vabariigi Valitsus lubanud 3 ha maad Pärnu lähedalt Valgerannast. 1. dets. valmisid arhitekt M. Merivälja poolt koostatud suvikodu planeerimise kava, hoonete eelprojektid ja esialgne eelarve.

Teistest suurematest üleriigilistest ettevõtetest viidi lõpule eelmisel tegevusaastal alustatud vaiba valmistamine Vabariigi Presidendi Oru suvilossi jaoks. Vaip anti härra Riigihoidjale üle 23. veebr. 1938. a.

Eesti Vabariigi 20. aastapäeva tähistatavast Kaitseliidu Võidupüha paraadist 23. juunil Tallinnas ja Vabariigi Presidendile esinemisest 22. juunil võttis osa 422 kodutütart ja vanemat.

21.—25. juunini 1938. a. korraldati Ktr. vanemate õppelaager Valgerannas. Laagrist võttis osa 127 vanemat eesotsas Kodutütarte vanema S. Pruudeniga.

Õppelaagri ülesandeks oli:

- 1) anda kogemusi laagri korraldamise alal,
- 2) lahendada vestlustundides kodutütarte talvisel ja suvisel tegevusalal esilekerkinud küsimusi,
- 3) tutvustada Valgerannas rajatava Kodutütarte suvikodu asupaigaga.

1938. a. suvel jätkusid eelmisel suvel alustatud kodukaunistamise võistlustööd, mis kestsid 22. aprillist 15. oktoobrini. Korraldati ja kaunistati Vabadussõjas langenute mälestussambaid, koolimajade ja rahvamajade ümbrust, oma kodu. Tööd tehti hoolega, töö tulemused on olnud rahuldavad. Võistlejaile jagati mitmesuguseid auhindu. Võistlustest võttis osa 11 ringkonnas 26 rühma ja 110 üksikvõistlejat.

Möödunud tegevusaastal detsembris ilmus „Kodutütre lauliku“ II trükk 3000 eks. ja sama raamatu III tr. 3000 eks.

Detsembris ilmus veel pildiraamat „Noorema kodutütre 10 käsku“ II tr. 2000 eks. Juunis ilmusid A. Olev-Milleri „Meie saared“, Kodutütre matkaraamat II 2000 eks. ja värvilisi kodutütre postkaarte 12.000 eks. Niihästi postkaardid, laulikud kui ka teised kodutütarte trükised on leidnud sooja poolehoidu.

Tegevus ringkondades möödunud tegevusaastal kujunes mitmekülgseks. Kõigis ringkondades on korraldatud juhtidekoole või õppepäevi. Sissetulekute hankimiseks on mitu ringkonda korraldanud loteriisid üksi või koos kohalike KL ja NKK üksustega. On õhutatud telkide ja lippude muretsemise mõtet rühmadele, korraldatud lippudepäevi, mitmesuguseid võistlusi (rahvaluulekogumise, näidendikirjutamise, õppetöö jne.) laagreid ja õppekäike, mitmesuguseid kursusi (samariitlaste, fotokursused), aktusi emadepäeva ja üldtähtsate tähtpäevade puhul, antud välja oma ajakirju, korraldatud lõkkeõhtuid ja pidusid. Mõnes ringkonnas tegutsevad oma laulukoorid ja keelpilliorkestrid.

Kodutütred on kõikjal osa võtnud ka KL ja NKK kohalikest üritustest.

Arvulisi andmeid.

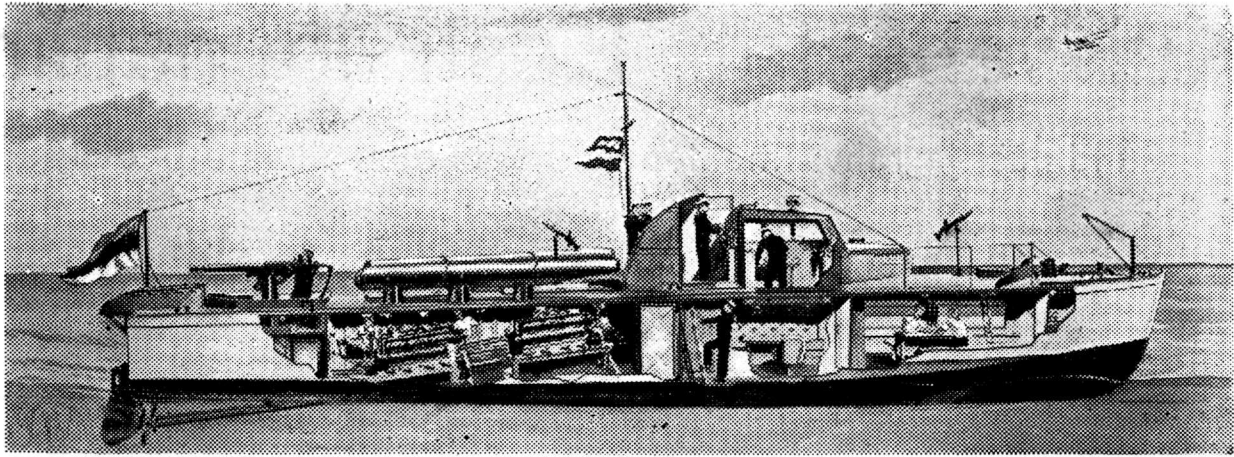
1. dets. 1938. a. kuulus üle maa Kodutütarte organisatsiooni 19.265 kodutütart (1. dets. 1937. a. — 17.291), kes töötasid 15 ringkonnas kokku 842 (1. dets. 1937 — 782) rühmas 1166 (1. dets. 1937 — 1523) vanema juhatusel.

Kodutütarte ringkonnad järjestuvad liikmete arvu suhtes järgnevalt:

1) Viru	— 2309	9) Tallinn	— 1156
2) Tartumaa	— 2122	10) Saaremaa	— 1104
3) Võru	— 2028	11) Valga	— 962
4) Pärnumaa	— 1575	12) Petseri	— 942
5) Sakala	— 1544	13) Tartu	— 652
6) Harju	— 1518	14) Narva	— 559
7) Lääne	— 1221	15) Pärnu	— 357
8) Järva	— 1216		

Suure kodutütarte pere moodustavad enamikus kooliõpilased, kuna väljastpoolt kooli püsib algkoolilõpetanud kodutütarte peres vähemal arvul — 1823 (1. dets. 1937 — 1523).

Koolitüübi järgi on kodutütarte enamik (15.458) pärit algkoolist.

Uus allveelaevade hävitaja, nagu näeb teda ette vastav kavand

Eesti saab allveelaevade hävitaja

Allveelaevastiku Sihtkapitali poolt teostatav üleriigiline korjandus on jõudmas lõppajajärku. Ühenduses sellega on nüüd astunud lähemaid samme uue allveelaevade hävitaja tellimiseks, mille kohaselt sõlmiti hiljuti Vabariigi Valitsuse ja ühe inglise firma vahel vastav leping.

Uue allveelaevade hävitaja tellimise küsimuses astus kokku vastavaist eriteadlasist koosnev komisjon juba 1935. aastal, kus määrati kindlaks taktikalised tingimused, millele peab vastama rahva annetustest laekuvate summadega tellida kavatsetav uus allveelaevade hävitaja. Komisjon jõudis üksmeelsele otsusele, et allveelaevade hävitajana on meie olude kohaselt kõige otstarbekohasem tellida mootor-torpeedopaat, mille kohta anti juba möödunud aasta kesksuuga niihästi meie kui ka välismaa vastavatele firmadele vastavad tingimused teada ja paluti esineda pakkumistega. Antud tähtjaks esines pakkumisega rida tuntud inglise, prantsuse, saksa, itaalia ja soome firmasid.

Sissetulnud pakkumised vaadati läbi Merejõudude juhataja poolt määratud komisjoni poolt, kusjuures taktikaliselt tingimuselt ja hinnalt sobivaimaks osutus ühe inglise firma pakkumine, mille juure jäädigi ka peatuma.

Uus tellitud allveelaevade hävitaja mootor-torpeedopaat kujutab endast tehnika viimast sõna. Olles küllaldaselt suur ja seetõttu heade mereomadustega, mis

soodustab tegutsemist ka halva ilmaga, suudab uus allveelaevade hävitaja suure eduga täita ka raskeimaidki luureülesandeid. Mootor-torpeedopaat on varustatud raadioga ja hüdrofonidega. Viimane kujutab endast veelust kuuldeaparaati, mis avastab läheneva laeva (allveelaeva) ja määrab kindlaks selle sõidu suuna masinast ja propelleri löökidest tekitatud veeluste helilainete järgi. Olenevalt sellest on uus mootor-torpeedopaat suuteline jälgima vaenlase tegevust ka pimeduses, sest hüdrofonide abil on võimalik läheneva vaenlase laevastiku olemasolu ja asukohta igal juhul kindlaks teha.

Uus allveelaevade hävitaja on võimeline atakeerida vaenlast torpeedodega, kusjuures ta suur kiirus ja väike nähtavus soodustab edukat tegutsemisvõimalust isegi suurte lahingulaevade vastu.

Sukeldunud allveelaevade hävitamiseks on uuel mootor-torpeedopaadil kasutada allveepommide seadeldis, mis paiskab tugevajõulisi allveemürske nendeskohtadesse, mis laeva veelune kuuldeaparaat allveelaeva asukohana kindlaks tegi. Lennukite tõrjeks asub allveelaevade hävitajal õhukaitse-suurtükk. Teda jälitavate suuremate laevade poolt pääseb ta kergesti udukaitseseadeldise abil. Ka võimaldab mootor-torpeedopaadi väike süvis tal sõita üle madalike, kuhu suuremad laevad ei pääse.

Uus allveelaevade hävitaja loodetakse valmis chitada veel käesoleva aasta navigatsioonilõpuks.

Kui vabastati Eesti lõunapiir

Sündmusi ja rahva meeleolusid vabadusvõitluste päevil

Meenutades ajajärku meie Vabadussõjast, kus vaenlane meie kodumaa lõunaosast lõplikult välja löödi — arvates siia Valga linna ümbruskonnaga ja Helme ning Sangaste kihelkonnad — ei saa mainimata jätta selle eel käinud sündmusi, mis mõjusid rusuvalt rahva tolleaegsele meeleolule. Paljud ei osanud üldse seisukohta võtta, ei poolt ega vastu, lihtsalt ei julgetud kuhugi poole hoida, ilma et ei oleks satunud hädaohtu nii isikliku vabaduse kui ka varanduse suhtes. Arusaadavaks muutub sellane kõhklev olek alles siis, kui arvestada ajajärku, kus alatiselt vaheldusid mitmesugused võimud: tsaari valitsus oli kokku varisenud, siis lagunes Kerenski võimuharang, selle järele käisid enamlaste hirmuvalitsus ja Saksa okupatsioon ning siis tuli uuesti enamlaste võimu õudne aeg.

Et aga tol ajal siiski leidis mehi, kes julgesid võitluste astuda, et saavutada iseseisvat Eestit, siis tunneme nüüd, tagantjärele, tõsist aukartust nende vastu. Need julged mehed heitsid tunglaid, mis paiskasid laiali lämmatava tuhakorra, rahva tahte jõudu nüristava võimuharajate surve, ja andsid inimestele tagasi usu endasse, usu oma rahva jõusse.

Samuti olime südamest tänulikud Põhja poegadele, kellega „oleme saatusest märgitud rahvused ühisest kannust“¹⁾, sõjalise abi eest. Nad tulid hetkel, kus me hoogsat abi just kõige enam vajasime. Oleme tänulikud ka rohkeannusliku energia eest, mis nad enesega kaasa tõid ja mis osutus ülivajaliseks lisaks meie rahva ärganud tahtele luua iseseisev riik.

Tagasi tulles osa meie rahva hinges asetvõtnud kõhklusele, võiksime sellesse hangunuid jaotada kahte liiki: ühed, kes nägid vaenlases võitmatut jõudu, millele oleks mõttetu vastu hakata, ja teised, kes küll pooldasid iseseisvust, aga ei julgenud aktiivsed olla. Kuna sellaseid kõhklejaid ei olnud vähe, siis kasutas seda olelust reetlik element ja tegi kihutustööd meie vaenlaste kasuks ajutiste isiklike huvide saavutamiseks.

Ei saa ka jätta tähistamata, et viimasesse liiki kuulus palju neid, kes 1905. a. liikumise päevil olid salajasiks pealekaebajaiks. Need südametunnistusetu isikud seisid kord parempoolsete, kord pahempoolsete äärmuslaste teenistuses ja niisuguste tegevus tõi Vabadussõja päevil nii mitmelgi juhtumil meile kahju ning suurendas ohvrite arvu nii rindel kui ka rindetagusel maa-alal.

Arusaadavalt mõjus see rusuvalt neile, kes olid võitluses vabaduse eest, raskendas meie maleva võidukaiku ning lõi üldist pinevust. Eriti põnev oli olukord rinde tagamaal — Laatre Raamküla Kikka talu

juures peetud lahingu ajal ja Helme-Tõrva võitluste päevil. Kuulati päris hinge kinni pidades, et kas kahuriraksatused tulevad lähemale või kaugenevad. Selle juures tõestasid lähenevad kahuripaugud vabastajate edu ja niisugused raksatused tõid sageli isegi rõõmuhõisikeid kuuldavale.

Õudne oli tookordne elu, sest keegi ei võinud olla julge, kas ta veel homset päeva näeb, kuna päevakorral olid alatised vangistamised ja tapmised. Metsikute jõukude verejanu oli kustutamatu.

Pärast Tartu vabastamist nihkus sealne enamlaste täidesaatev nõukogu lõuna poole ja peatus Sangaste lossis, kus neid vastu võtsid kohalik enamliku nõukogu esimees Palvadre, selle abi Kirschbaum ja sekretär Rebane. Neljapäevaks, 24. jaanuariks (1919), kutsuti kokku rahvakoosolek, kus seati kokku mahalaskmiseks märgitud inimeste nimekiri, kuhu kuulus umbes 200 isikut. Kuigatsis olid kõik peremehed eranditult paigutatud musta nimekirja. Rekvireeriti vilja ja kariloomi ning röövkäike võeti ette igasse suunda. Näiteks viidi Laatre valla Robi talust peale vilja ära ka kariloomad ning saadeti Sangaste raudteejaamast lõuna suunas edasi.

Ühtlasi kuulutati välja üldine mobilisatsioon. Kõigil meestel 17. kuni 33. eluaastani tuli ilmuda 28. jaanuaril Valka. 31. jaanuaril Valgas pidi aset leidma hobuste rekvireerimine. Kõigele sellele aga tõmbas kriipsu peale meie võidukate vabastajate kiire edasitung.

Sangastes paigutati lossi keldrisse hulk vange, kes seal ka maha lasti. Teiste hulgas said seal surma Laatre valla Soome talu peremees Alfred Ertel, Sangaste kirikuõpetaja poeg Theodor Hesse, Restust sepp Vismann, siis veel Täkk, Valtin, Anton, kaks naist ja palju teisi. Osa vange tapeti veel Sangaste raudteejaama juures.

Ka Helmes ja Tõrvas vangistati ning surmati palju inimesi. Enamluse tooruse ohvrina leidsid surma Taageperast Meelepi talu peremees J. Vister, Helmest Porgapoli talu peremees Jaak Treufeldt, Hummulist Kaprani talu peremees Jaan Pastarus, Tõrvast mölder Chr. Tults, Lõve vallast peremees Proosa ja palju teisi. Tõrvas vangistati veel kellasepp Bernhardt, parksepp Dambit, kooliõpetaja Linds, kaupmees Kaasik, maa-ler Miljan, pottsepp Mahlapuu, Tultsi veski kaks selli, Helme Tussi talu peremees Noormets, Patküläst Ummer, metsavaht Kustavus, Kaubi Maasik jne. Neist pääsivad eluga ainult üksikud.

Vangistamine ja tapmine toimus ülemaaliselt. Nii tapeti Mõisakülas 7 vangivõetud meest (Turman, Jänes, Sviik, Jakob ja Robert Laurid j. t.) selja tagant püssidest hootule avamisega. Ainult meie vägede hoo-

¹⁾ Tsitaat K. E. Sööt'i „Kuusirbi õsust“.

Paju lahing 31. jaanuaril 1919. a.

A. Maksolly maali järgi

gus pealetung suutis tõkestada verejanuliste märtsetajate edaspidist tegevust mahalaskmises, mis iga päevaga oli suurenevas.

Suurim ülemaaline verepulm oleks olnud vältimatu, kui vabastamine poleks olnud nii kiire, nagu see hiljem selgus Anveltli kõnest, mida ta pidas enamlaste konverentsil märtsikuus.

Helme-Taagepera rindel oli võitlus äge. Seal käisid üksikud kohad käest kätte. 26. jaanuaril olid meie väed pärast ägedat lahingut sunnitud tagasi tõmbuma Veisjärve Naistemäe talu ja Murikatsi liinile. Kuid varsti oli meie vägedel uuesti edu: 27. jaanuaril olid juba Lõve mõis ja kõrts jälle meie valduses. Samal päeval pommitas vaenlane kahel korral Taagepera mõisa, kuid löödi tagasi. Järgmisel päeval sunniti vaenlane taganema Holdresse. Suureks abiks oli parajasti sinna jõudnud soomusauto „Tasuja“. Pommitamisel Helme mõisa juures süttis Tondi kõrts ja põles maani maha.

Tõrva eel peeti ägedaid lahinguid Helme-Tõrva maantee ja Keisripalu liinil. Siin panid läti punaväelased ägedasti vastu, kuid pidid taganema.

Pärast eespool nimetatud Kikka talu lahingut, kus enamlased lõpuks taganema sunniti Öru kõrtsi suunas, katsusid nad veel kord vastu panna, kuid varsti koratusse sattudes põgenes üks osa neist maanteed mööda Valga poole, kus nad Öru laanes varju leidsid, ja teine osa taandus Laatre vallamaja ja Marimõisa kaudu Uniküla mõisa ning sealt Pärtli talu kaudu teeäärse metsani. Sealt pöördusid nad hüvakule Kääriku talu peale ja siis edasi sama talu heinaveo

teed mööda Emajõe. Teisel pool jõge peatusid nad Singa Liivamäe ja Sika Keldrimäe vahelises lohus, kus nad umbes kella kaheksa paiku õhtul heinamaale tekinud laamjälil püssid harki löid, sest Tartumaalt võetud küüdimehed ei osanud siit enam edasi sõita.

Lühikese nõupidamise järele saadeti kolm meest üle Keldrimäe talu teed küsima.

Tallu jõudes küsisid nad esiteks süüa. Olles söönud, nõudsid nad, et keegi juhataks neid Valga maanteele, ning saanud teejuhid, hakkas voor jälle liikuma.

Teejuht viis nad Sooru mõisa ja Hummuli Piiri kõrtsi vahelisele maanteele, kust nad oleksid pöördudes vasakule jõudnud Tartu-Valga maanteele ja pöördudes hüvakule Viljandi-Valga maanteele. Arutlusel, et kuhu poole sõita, vihjas teejuht vasakule, mis neid Sooru mõisa kaudu oleks viinud Valga maanteele.

„Ei,“ karjuti hulgani vastu, „sinna me ei lähe, seal on valged kõrilõikajad. Me sõidame Viljandi maanteele!“

Kuna mitmed küüdimehed ütlesid teed tundvat, siis vabastati teejuht, aga Sooru Liiva kõrtsi juure jõudes — 10 versta Valgast — löid mehed uuesti kõhkleva. Ei julgetud Valka sõita, kartes, et valged on selle vallutanud, ning siis viis neid Liiva metsavaht Valgapalu Kitsemäe kaudu Põdeli mõisa.

27. jaanuaril vallutas soomusrongi nr. 2. dessantmeeskond Keeni raudteejaama. Seal langes sõjasagiks kogu punaste varustusrong — 27 vagunit suurtükide, kuulipildujate, püsside, ühe vaguni püraksüliini ja kahe vaguni padrunitega. See oli staabirong, kuna staabimehed sõitsid soomusrongiga Valga poole.

Edasiliikumist takistasid purustatud sillad ja enamlaste poolt täie auruga liikuma pandud vedur, mis suure hooga suundus meie soomusrongidele. Et vedur seisma panna, avati selle pihta kahurituli. Kuulist tabatud vedur paiskus rööbastelt kõrvale, kuid liikus veel ikka edasi ja rikkus umbes 700 sammu pikkuselt tee. Keenis võitlesid meie vastu punased läti kütid ja hiinlastest kokkuseatud miiniosakond. Eriti äge oli soomusrongide võitlus kahe punaste soomusrongiga.

Keeni jaama juures süttis käsigranaadist üks vagon hiinlastega, kes kõik jäid tulle. Tõenduseks, et meie vastu võitlevad ka hiinlastest koostatud punaarmed, langes meie kätte ühe hiinlasest sõduri Hango isikuraamat ja hiina nõukogude polgu püts.

30. jaanuariks oli vabastatud Tõrva ja Tartu maanteel Tõlliste postijaam. Kuna Tõlliste Tuulemäe all olev Emajõe Valge sild hoiti meie tule all, siis jooksid põgenemälöödud punased maanteelt põiki üle luha Supa talu peale ja sealt edasi Kiisapallu varju.

Sellest põgenemisest jutustas linakaupmees Pabstel, kes elas Valge silla juures Tamme kõrtsis, et toorkordne punaste põgenemine olevat olnud meeletu. Siis rääkis ta veel ühest poisikeseohtu sõdurist, kes Tuulemäel pikali olles on põgenejaid hoidnud tule all.

„Meie kütid uhkustavad,“ lõpetas ta jutu, „kui nad 50 sammu pealt jänese maha kõmmutavad, aga nüüd nägin ise oma silmaga, kuidas poisike käsitas sõjapüssi nii osavasti, et kilomeetri kauguselt iga pauguga ühe mehe pikali pani.“

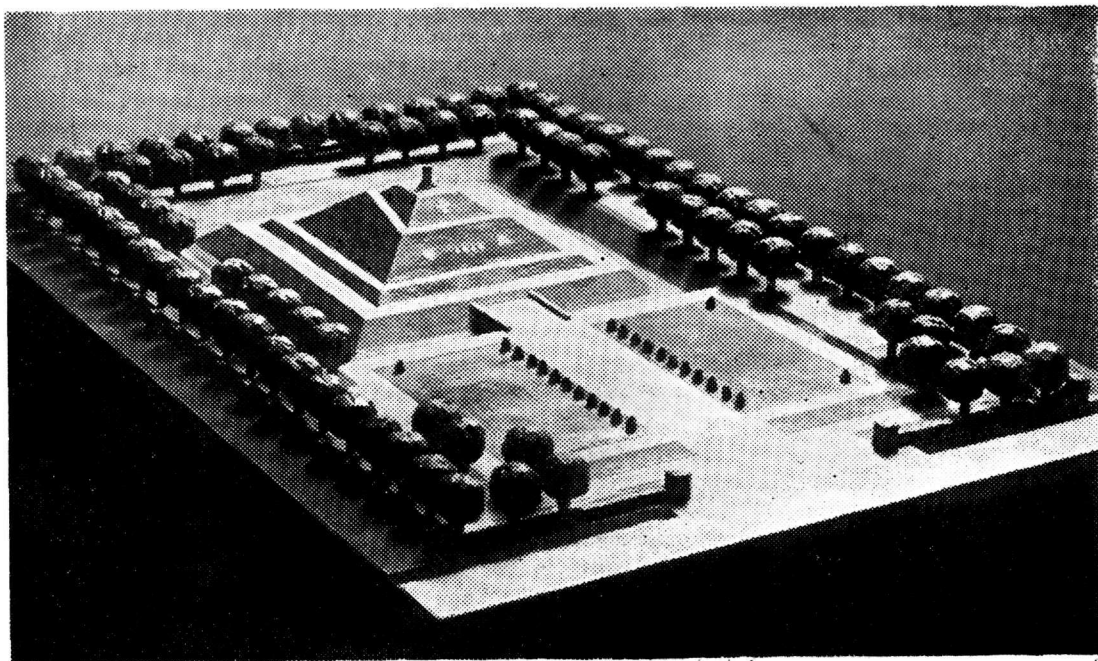
Samal päeval olid enamlased ka Sooru mõisast lahkunud Valga poole, valides selleks metsatee Sooru Puulõikaja talu kaudu Valga-Viljandi maanteele. Tartu maanteele nad ei julgenud minna, kartes seal sattuda „valgete“ tuleraha alla. Samuti taandusid enamlaste väeosad ka Paju mõisast, kuhu Kuperjanovi

partisanid sisse marssisid. Valgas olid hirmuvalitsejad täiesti pea kaotanud. Nende staabis Moskva tänaval, maja nr. 17, oli ärevus suur ja kogu tegevusest oli märgata, et valmistuti põgenemiseks. Staabi ruumides olid ukсед ja aknad lükatud pärani, toolid pikali põrandal, kõik toad kraami-rämpsu täis. Uurimiskomisjoni esimees Sakis, kelle ülesandeks oli vangistamine ja vangide ülekuulamine, ilmus vahest närvlikult oma kabineti lävele. Punaste kantsleil preilid uitasid toast tuppa revolvruid puusadel ja korraldasid pakkimist.

Siis aga tuli järsk pööre.

Keegi enamlaste salakuulaja Tõlliste Kajaja talust ühes Soorus elava noormehega, kes oli seal agaralt rekvireerinud vilja enamlastele ja korraldanud varanduste ülevõtmist, viisid kiires korras metsateed mööda Rabasoo ja Verioja kaudu enamlastele teateid meie vägede koosseisust Tõllistes ja Sangaste jaama suunas, ning siis läksid enamlased julgeks.

Valgas tõusis kohe nende upsakus. Telliti lõuna poolt abivägesid. 29-ndal nad võtsid (6. Dvinski ja 9. Tukkumi polk) Paju mõisa ägeda tule alla ning meie partisanid pidid sealt lahkuma. Sooru mõisa tulid vene enamlased tagasi, seletades, et „valgeid“ olevat õige vähe, ratsanikke ainult 16 ja sõjamoona napilt, mille vastu aga neil olevat kolm eskadroni ratsanikke, ning siis algas Valga vabastamise veriseim osa. Iigaste-Valga suunas võitlesid soomlased Püsniku talu ja Mürgi silla liinil. Paju mõisa juures ründasid enamlasi Kuperjanovi partisanid ja Põhja pojad. Taagepera-Helme-Tõrva rindel olid meie väeosad jõudnud Humuli mõisani. Sealt edasi sõites sattusid nad Piiri kõrtsi juures punaste voorile. Arvates, et valged on neist kaugele maha jäänud, lasksid punased meestel hobuseid sööta, ja kuna kõrtsi saun oli ka kõetud,

Paju mälestussamba kavand, mis tuletab oma ehituselt meele muistset linnust

hakkasid nad üksteisele järele vihtlemas käima. Meie mehi nad ei märganud enne kui need olid juba tule avanud. Tekkis suur segadus. Saunas olivad jooksid riidekompsud kaenlas alasti välja, ja nähes, et tuli oli sihitud kõrtsile, panid nad vastusuunas jooksmas, otse üle Soode soo otsa Sooru valla Pusmarga talu metsa poole. Osa mehi ei läbenud hobuste kordaseadmist ära oodata ja pani jooksu mööda maanteed Valga poole.

Nii jäi suur osa punaste küüdimehi vabaks ja kuna meie mehed ka kõrtsi juures peatusid, siis algas meie ja punaste küüdimeeste vahel poliitiline sõnasõda, kusjuures hoogsa vaidluse jaoks piitsavarred peade kohal vehklema pandi.

Lõunarinde üldine pealetung algas 31. jaanuaril.

Püsniku talu kohal löid soomlased punaste väeosa põgenema.

Paju mõisa juures kujunes aga võitlus eriti ägedaks. Mõis asub kõrgel tasasel mäeseljandikul, mida põhja poolt varjab puiestik. Viira orust üles minnes lähenesid Kuperjanovi partisanid punaste seisukohale umbes kilomeetri pikkuselt üle välja. Soomlased liikusid samast orust mööda maantee sügavat kraavi kõrgendikule, ja jõudes lääne poolt mõisa kohale, nad avasid vaenlasele tule. Vallutada mõis oli raske ülesanne, sest vaenlase väeosas oli meeste arv kaks korda suurem kui meil ja pealeselle olid nad mõisas hästi kaitstud. Meie jalaväe edasiliikumist toetas 21 kuulipildujat ja 6 kahurit, aga vaenlasel oli 32 kuulipildujat ja 4 suurtükki. Lisaks sellele hoidis vaenlase soomusrong üle Paju luha meie väerinde alati ägeda tule all. Meie soomusrongid olid aga ligi viis versta taga-pool Emajõe silla juures, kus nõudis aega silla parandus.

Sel pealetungil langes leitnant J. Kuperjanov. Üldiselt langesid kõik ohvitserid teisest roodust välja. Kolmas rood jätkas roomates edasitungi, kuid pidi väljal olevate küünivaremete juurest tagasi tõmbuma, sest vaenlase vasturünnak oli üliäge.

Soomlaste osaline pealetung maanteelt viiva puiee-tee kaudu sattus samuti ägeda tule alla ja üks rühm langes rivist välja.

Nii võideldi eduta kuni õhtuni ja alles siis tungisid partisanid põhja poolt ja soomlased lääne poolt mõisa. Algas käsitsi võitlus. Võideldi täägiga ja püssipäraga ning alles hilja õhtul suudeti vaenlane mõisast lõplikult välja lüüa.

Samuti õhtu eel võisid meie soomusrongid Emajõe parandatud sillast üle sõita ja nii võis vaenlase soomusrong kogu lahingu kestes ilma vähemagi hädaohuta meie vägede pealetungi hoida alatise tule all.

Paju mõisa lahingu kaotamine oli läti kuulsale punaste kütipolgule raskeks hoobiks ja kuna Valga ees ei olnud peale Paju mõisa enam ühtki soodsat kaitsekohta, siis oli punaste põgenemine üldine. Hakati linna lõplikult tühjendama.

Seejuures aga jätkati vangistamisi ja mahalaskmisi ning öösi pandi läbiotsimise ettekäändel rõõvimisi toime nii kesklinnas kui ka agulis.

Õhtu saabudes tungis salk punaröövleid linna servas ka ühe vanainimese majja, kes oli samal päeval surnud ja lebas laudisel. Salga juhiks oli keegi noormees. Kadunut nimetas ta tädiks. Niisiis üks sugulasist.

Tuppa astudes ja surnut laudisel nähes, kelle päitsis põles lamp, jäid mehed — neid oli kolm — keset tuba kokkunikult seisma. Aga peagi nad toibusid ja hakkasid raha otsima, sest noormehe teada pidi eidel olema kuldraha.

Puistati padi sulgedest ja küljealune kott õlgedest tühjaks, aga raha ei leitud.

„Vahest hoidis eit raha ahju peal,“ arvasid mehed ja hakkasid üht meest ahju peale upitama.

Ahju peal aga oli kass, kes, nähes mehe pead üle ahju serva kerkimas, hüppas maha ja otse laiba rinnale. Upitatu libises põrandale. Heites pilgu kassile ja laibale nad nägid, et surnu silmad avanesid.

„Kurat kassi näol! Äratas tädi ellu!“ hüüatas noormees ja jooksis toast välja, teised kannul, jättes ukse pärani. Öue külm hoovas tuppa.

Õnneks nägi keegi naabernaine avatud ust ja tuli vaatama, ning siis selgus, et vanainimene oli olnud varjurmas. Ta oli kõike kuulnud, aga ei saanud end liigutada ega häält teha. Kassi hüpe oli ta ellu äratanud.

„Jumalat nad ei usu, aga kuradit nad kardavad,“ oli vanainimene ütelnud.

*

Paju lahing otsustas Valga saatuse. Kui hommikul 1. veebr. meie väeosad marssisid linna, pandi linn lipu-ehmesse.

Valga oli päästetud.

„Jälle on kerge hingata!“ lausuvad vanad inimesed.

J. Raudma.

Meie kangelasliku Vabadussõja murdelahingud algasid 2.—7. jaanuari vahel 1919. a., mil suur osa Eesti territooriumist oli juba langenud vaenlase kätte. Tartu ja Tapa olid juba vaenlase poolt vallutatud ja pealinna lähem väerinne asetus juba Kehra läheduses, kust vaenlane ähvardas juba oma pealetungi Tallinna suunas jätkata. See oli kriitilisimaid aegu meie Vabadussõjas, kus paljud juba lootusetult käega heitsid ja valmis olid meie kodumaa täielisele vallutamisele kui paratamatusele vaatama.

Aga siis, neil raskeil ja lootusetuil päevadel, arkas eestlaste võimast vabaduseiha ning meie sangarlike vabadusvõitlejate viimsel jõupingutusel, meie väejuhtide õnnelikul strateegilisel juhtimisel ja vennasrahva vaprast abiväe tõhusal kaasaaitamisel suudeti vaenlase laavinna edasijõudnud pealetung seisma panna ja siitpeale algasid meie vaprast väed julget vastupealetungi vaenlasele, mis ei lõppenud enne kui viimne vaenlane oli vaba Eesti piiridest kaugele välja tõrjutud. Asjatundjate hinnangul purustati sellel vastupealetungil, millest täitub tänava 20 aastat, kokku 8 N.-Vene polku, kusjuures saadi tohutul arvul sõjasaaki, ja nimelt: 35 maaväe- ja 7 laevasuurtükki, 118 kuulipildujat, 2000 püssi, 2 lennukit, 9 vedurit, 180 vagunit, 4 laeva, 13.000 suurtükimürsku ja 200.000 püsipadrunit, arvamata juure muud sõjavarustust. Meie eduka vastupealetungi tulemuseks oli ümargusel 20.000-ruutkilomeetrilise maa-ala (Eesti üldine maa-ala on 47.549 ruutkilomeetrit) vabastamine vaenulikest vägedest. Ühes sellega päästeti kodumaale tuhandete kodanike elu ja loendamatul hulgal majanduslikke varasid. On väga hästi teada, missuguseid terroristlike akte enamlaste väed nende kätte langenud territooriumidel korraldasid. Sajad ausad kodanikud pidid nende vägivaldtegevuste läbi oma elu ohverdama, rääkimata varanduste röövimisest ja rekvireerimisest. Ei tarvitse prohvet olla, kui ennustada, et vaenlase edasitugimise korral oleks nende ohvrite arv tunduvalt suurenenud. Ja on vaevast kujutletav, mis oleks juhtunud siis, kui meie Vabariigi pealinn oleks langenud vaenlase kätte!

Ometi suutis meie vägede vapper ja õnnelik vastupealetung kõiki neid uusi ohvreid ära hoida, omades kõige muu kõrval veel meie vägede moraali suhtes väga suure tähtsuse. Vanad sõjaasjatundjad ja -psühholoogid on korduvalt kinnitanud, et kestev pealetung põgeneva vaenlase kannul on parimaks abinõuks, et tõsta sõdurite usku oma võidusse, ja see usk tähendab

igasuguste sõjapidamise viiside juures väga palju. Nii andis see ka meie kurnatud vägedele uut jõudu edasitugitsemiseks, mis oli suureks moraalseks hüveks võitlevate sõdurite meeleolu kõrgel hoidmisel.

Kui arvata, nagu oleks meie vägede üleminek järjekindlalt taganemiselt võidukale vastupealetungile sündinud üle öö, siis võib siin põhjalikult eksida. Tõeliselt algas meie vägede taganemise seisak ja alles sellele järgnenud vastupealetung rea meeleheitlike ja kangelaslike lahingute tagajärjel, mis kuuluvad ajavahemiku 2. ja 7. jaanuari vahel 1919. a. Sel ajavahemikul toimunud jõu üleminek vaenlase vägedelt meie vägede kätte oli selleks ajendiks, mis kasvas meie sõdurite usku oma võimetele, ja alles sellest usust tiivustatuna algasid meie väed võidukat vastupealetungi vaenlase tõrjumiseks kodumaa piirest välja.

Neil rasketel päevadel koondati meie rindele kõik meie varujõud, sest seisukord oli meeleheitlikkusele väga lähedane. Tuli mängida va banque — kõik ühele kaardile panna, ja see viimne katse osutus õnneks siiski vaenlase jõulist pealetungi pidurdavaks.

Sõjaasjatundjate ülesanne on hinnata meie ja vaenlase vägede jõulisi vahakordi neil rasketel murdeaegadel. Ja seda ongi tehtud ja hinnatud mitmes kohas ja mitmetel puhkudel. Siin me vaatleme ainult neid üksikuid ja tähtsamaid pöördemomente, mis ägedate ja kangelaslike lahingute näol andsid meie vägedele uut julgust ja uut jõudu oma ridu koondama hakata ja minna küllalt ohtlikust taandumisest võidukale vastupealetungile.

Valkla, Aidu, Kehra, Kärstna j. t. lahingud on jäädvustatud heledate tähistena meie kangelasliku Vabadussõja ajalukku. Nende nimedega on tähistatud murdelisem ja sangarlikum ajajärk meie kodumaa vabastamiseks vaenlasest. Vaadelgem nüüd alamal nende kuulusrikaste lahingute käiku, kasutades allikana Vabadussõja Ajaloo Komitee koguteost „Eesti Vabadussõda“.

3. jaan. 1919. a. tegi vaenlane Viru rindel kaks katset kallaletungi jätkamiseks, nimelt Priske saeveski ja Valkla mõisa juures, Prisket kaitses 5. polgu 3. roodu üks rühm. Vastase survele ta taandus ajutiselt veskist välja. Järgneval ööl 1. polgu 13. rood, toetatud ühe rühmaga 5. polgust ja soomusrongi nr. 2 dessantmeeskonnaga, asus vastukallaletungile ja vallutas Priske uuesti. Priskele läheneti ööpimeduse kätte all, kusjuures vastast haarati paremalt. Meie löök tuli vaenlasele ootamata. Alles 100 m kauguselt suutsid ta vahipostid

avada tule. Tekkis korratu laskmine, mille kestel parema tiiva mehed tormasid veski õue, sundides vastase paanilisele põgenemisele. Võeti vange ja sõjasaaki.

Valkla mõisa kaitsesid 4. polgu I pataljoni osad, kuna varus mõisa rajoonis oli 5. polgu I pataljon. 3. jaan. 1919 ründas vaenlane, kasutades mõisa ja mere vahel asetsevat metsi, ootamatult meie seisukohti, sundides taanduma 4. polgu 2. roodu. Seisukord mõisa juures oli juba kriitiliseks kujunemas, sest vaenlase edasitungivad ahelikud olid jõudnud osaliselt välja mõisa rohtaiani. Sel silmapilgul kohtas vastane aga 4. polgu 3. roodu osi, kes ltn. Johannes Remmeli juhatusel olid saanud käsu endi alla võtta silla Valkla mõisa ja Salmistu küla vahelisel teel. Kuigi vaenlase kohtamine 3. roodule tuli ootamata, astus viimane julgesti lahingusse, võttes enamlaste pealetungivad ahelikud ägeda tule alla. Vastane ei kannatanud välja meie vastulööki, vaid põgenes korratutes, jättes maha ka Salmistu küla.

Löödud 3. jaan. veriselt tagasi põhja pool raudteed, otsustas vastane järgmisel päeval, 4. jaan., oma löögi teostada raudtee suunas ja sellest lõuna pool. Taheti vallutada Kehra jaam, kus teatavasti tuleliini otseses läheduses asus I diviisi staap. Diviisi staabi taganemine Kehrast Raasikule pidi olema ühtlasi märguandeks enamlaste üldisele väljaastumisele Tallinnaski. Metsase maastiku tõttu raudtee piirkonnas pidi kallaletungi Kehrale teostama jalavägi, nimelt kolm roodu Tartu eesti kommunistlikust polgust, täiesti ilma suurtükiväe toetuseta. Meie poolt asus raudtee suunas, 3–4 km Kehrast ida pool, kaitsel kaitseliidu valvesalk. Jaamas seisid vaheldumisi soomusrongid nr. 1, 2 ja 3, neist esimene oli 2. jaan. sõitnud Tallinna remonti.

Vaenlase tegevus algas sellega, et 4. jaan. kesk-päeva ajal pealetungivad roodud sundisid raskusteta taanduma meie nõrga kaitseliidu valvesalga, jatkates edasiliikumist jaama suunas. Taanduvad kaitseliitlased suutsid siiski saata teate sündmusist diviisi staapi. Sel ajal jõudis Kehra jaama Tallinnast paranduselt tulnud soomusrong nr. 1 kpt. A. Irve juhatusel. Saanud andmeid olukorrast, otsustas kpt. A. Irv julge ja ettevõtliku juhina sõita soomusrongiga otse vastu vaenlasele. Mõni kilomeeter Kehra jaamast ida pool, Arudevahe talu juures asetseva lagendiku serval, kohtas soomusrong vastast, kelle pihta ta avas suurtükiväe ja saatis välja 40-mehelise dessandi. Tule toetusel asusid soomusrongi dessantosad kohe pealetungile. Kannud raskeid kaotusi meie tule all, Tartu kommunistliku polgu osad, kellele soomusrongi ilmumine tuli täielise ülalatusena, jooksid tagasi ja kadusid metsa. Jälitades vaenlast võeti vange ja saadi sõjasaaki. Põgenedes vaenlane jättis maha paarkümmend meest surnutena. Arudevahe lahing sarnanes oma iseloomult taandumisel Vaeküla metsas 15. dets. 1918 asetleidnud lahingule. Mõlemal juhul lõi soomusrong nr. 1 metsasel maastikul kaotustega laiaili temale vastulükkuvad punaste jalaväe osad.

Lõuna pool raudteed tungis vaenlane 4. jaan. ägedalt peale Rootsipere ja Vetla ümbruses, mida kaitsesid 5. polgu II pataljoni osad al.-kpt. Elmar Saali juhatusel. Kuigi sunnitud tagasi tõmbuma Jägala jõe vasakule kaldale, panid meie osad vastase edasitungi üle jõe lõplikult seisma. Et pataljoni toetaval 1. suurtükiväe-polgu 2. patareil telefonikaabli puudumisel ei olnud võimalust luua korralikku telefonisidet jalaväega, siis al.-kpt. Tõnisson sõitis ühe suurtükiga lahtisele positsioonile. Mõne tabava pauguga hävitas vaenlase kuulipilduja, mis meie jalaväe seisukohti hoidis oma tule all.

Meie jalaväe ja soomusrongi nr. 1 poolt 3. ja 4. jaan. teostatud energiliste vastulöökidega vapustati lahinguis juba väsinud ja kindla sisemise distsipliiniga vaenlast niivõrd mõjuvalt, et ta oli sunnitud rutuliselt tagasi tõmbuma, mis teostus kõigepealt raudtee suunas. Saavutatud edu ruttas kohe kasutama meie 1. diviisi

juhatus, nõudes 4. jaan. energilist ja aktiivset tegevust ka soomusrongide lähemalt naabrilt — 5. polgult. Nimelt pidi see väeosa tungima Jäneda suunas vaenlasele selja taha ja ta seal samuti laiaili pilduma kui soomusrongid olid seda teinud raudteel. Järgmisel päeval kiskus 5. polk soomusrongide dessantosade kaasabil lahingulise algatuse rindel lõplikult enese kätte, puhastades vaenlasest Jägala jõe parema kaldal Vetla, Saia ja Kreo ümbruses. Uhtlasi oli 1. polk külmaallikalt korraldanud julge luureretke kagu suunas, vallutades Võllaskatku metsavahi maja ja Rehatse küla. 4. polk võttis Valkla juures lõplikult enda alla Salmistu küla, mis juba varemalt oli puhastatud vaenlasest.

Sellega oli 5. jaan. 1919 operatiivne algatus Viru rindel läinud vastaspoolelt meie kätte. 6. jaan. 1919 nii soomusrongid kui ka jalaväeosad laiendasid ja süvendasid saavutatud edu. Soomusrongid vallutasid sel päeval Aegviidu ja tungisid edasi Läpi küläni. Jäneda küla all nende dessantosad võtsid vaenlaselt ühe täiesti korras kergepatarei ja Rägavere küla juures ühe raskesuurtüki. 5. polk jõudis sel päeval Lehtmetsa mõisa. Sellega vaenlase esiplaanil võitlevad väed olid paisatud segi ja demoraliseeritud.

Tegevusest lõunarindel nähtub, et Ülemjuhataja direktiivis 2. jaan. 1919 oli 2. diviisile tehtud ülesandeks kaitsta Viljandit idast ja lõunast ning 6. polgule — kaitsta Pärnut lõunast ja kagust. Üldine seisukord lõunarindel oli selleks ajaks juba kujunemas meile soodsaks. Vaenlase edasitungikatsed olid pandud seisma rinde vasakul tiival Põltsamaa — Aidu — Puurmani ümbruses ja paremal tiival Voltveti ees. Ainult rinde keskkohas, Tõrva-Viljandi suunas, jõudis vaenlane veel edasi, tõrjudes järkjärgult põhja poole meie nõrku partisaanisalku.

Põltsamaa ees Aidu — Lahavere üldjoonel võitles 2. polk. Taandunud välja Tartust, 2. polk oli kahe pataljoni võtnud enda alla Aidu ja Lahavere külad, kuna kolmas pataljon varuna ja polgu staap asusid Põltsamaal. Aidu küla olid punaste 3. soome kommunistliku polgu osad tunginud kallale alates 27. dets. 1918. Terve päeva kestnud tulevahetuses pandi aga vaenlase edasitung kaotustega seisma. Sellest hoolimata 2. polgu III pataljon, kartes olla haaratud tiibadelt, jättis piimeda tulekul küla maha ja taandus Sulustverre. See oli meie viimne taandumine Aidu all. Järgmisel päeval võttis Aidu küla uuesti enda alla polgu I pataljon. Lahingutegevuses tekkis lühike vaheaeg, sest vaenlane kuni 2. jaan. 1919 erilist aktiivsust ei avaldanud. Vaheaega kasutati kõigepealt küla kindlustamiseks, milleks ehitati kaevikuid lumest ja korraldati kaitseks kiviaedu. Ka võimaldasid rahulikud päevad meeskonnale mõnede puhkust ja enda korraldamist. Meeste meeleolu ja enesetunne tõusis.

4. jaanuaril lahinguist Lahavere ja Aidu küla vahelisel rindel võttis 2. polgu I pataljon tegelikult osa ainult oma paremal tiival asuva 1. rooduga. Eesmärgiga toetada 1. roodu tegevust andis pataljoniülem pärastlõunal käsu 4. roodule liikuda Kose küla peale ja võtta sealt pealetungivad vaenlase ahelikud tiivatule alla. Videvikus 4. rood jõudiski kohale ning avas ootamatult Kose küla pihta tule. Vaenlane, väsinud ja tüdinud päevaseist lahinguist, oli selleks ajaks koondunud majadesse, kus asuti valmistama lõunasööki. Nii-suguses olukorras meie ootamatu vastulöök viis ta kiiresti segadusse ning vastupanuta jäeti küla maha. Teade parema tiiva haaramisest kandus rinnetpidi varsti ka lõuna poole. Selle tagajärjel tõmbus vastane ööpimeduses tagasi ka Aidu küla ees. Taganemine teostus niivõrd kiiresti ja ülepeakaela, et koguni suurtükid jäeti maha lahinguväljale. Kahjuks ei jälitanud 2. polk vastast. Alles järgmisel päeval saadeti välja luure, kelle kohale jõudes aga suurtükid olid juba tagasitulnud meeskonna poolt ära viidud. Lõõnud Aidu all tagasi vaenlase kallaletungid, 2. polk peatus siin kuni 9. jaanuarini, millal algas edasitung Jõgeva peale.

Tõkestanud vaenlase edasitungi Põltsamaa-Aidu-Puurmani ümbruses ja 6. polguga Voltveti ees, 2. diviisi järgneva ülesandeks oli seisma panna ta pealetung ka Halliste ja Kärstna suunas. Selle ülesande täitmiseks ja vaenlase viimase edu likvideerimiseks otsustas diviisülem üle minna vastu pealetungile Tõrva ja Mõisaküla suunas, milleks ta andis käsu 2. jaan. 1919.

Käsus tehti 3. polgule ühes 6. polgu 8. rooduga, al.-polk. E. Kubbo juhatusel, ülesandeks vallutada Kärstna mõis ja kõrgendikud ja sealt Tõrva jaama juures. Samal ajal skautide salk al.-kpt. F. Pinka juhatusel ühes 8. polgu 5. rooduga, toetatud ühe suurtükiga 1. suurtükiväe-polgu 5. patareist kpt. J. Roska juhatusel, pidi vallutama Karksi-Nuia ja sealt edasi tungima Mõisaküla peale. Morna mõisa juures seltsis neile veel üks rood 3. polgust kpt. Johann Schmidt'i juhatusel. Viljandis oli endisele Tartu linna ja maakonna kaitseliidu ülemale al.-polk. H. Kurvitsale tehtud ülesandeks Tartu linna kaitseliidu ja vabatahtlikkude salga abil luua kindel sisemine kord kui alus igasugusele edule rindel. Ühtlasi tõmmati Türi-Allikult Viljandisse varru 6. polgu 7. rood, kes oli sinna saadetud detsembri lõpul, kui olukord Põltsamaa ümbruses polnud kindel. Hiljem 7. rood tegutses koos skautidega.

Kärstna lahingud algasid 3. polgu ratsakomando õnetu kokkupõrkega vastasega Kärstna mõisas, kus sai surma komando ülem. Kuigi kokkupõrge meile tuli täiesti ootamata, oli ta tulemuseks ometi see, et vastaspool lahkus mõisast ja 6. polgu 8. rood võttis pataljoniülema al.-kpt. A. Jaaksoni juhtimisel selle enda alla. Vaevalt oli jõutud kohale, kui 3. jaan. lõuna paiku algas punaste 49. polgu osade äge kallaletung mõisale. Meie jalaväerühmi, keda suudeti kiires korras korraldada kaitseks mõisa kaguküljel, toetas ainult üks Lewis'i kergekuulipilduja, kuna suurtükid puudusid täiesti. See oligi meie peamiseks nõrkuseks. Arvulises ülekaalus olev vaenlane haaras suurtükiväe toetusel tule alla 8. roodu seisukohad mõlemalt tiivalt, pannes kaitsjad väga raskesse seisukorda. Vastupanu avaldati siiski suure visadusega viimse võimaluseni, hoolimata rasketest kaotustest. Lahkudes mõisast viimsel minutil ei suudetud kaasa võtta haavatuid ja enamlased tapsid nad koha peal. Ainult 8. roodust langes sel päeval 11 meest.

Vallutanud mõisa, 49. polgu osad ei püüdnudki enam edasi tungida, mis võimaldas al.-polk. E. Kubbol järgmisel päeval asuda vastu pealetungile, eesmärgiga vallutada Kärstna uuesti. Pealetungi organiseerimist hõlbustas asjaolu, et meie kätte jäi valitsev Kabelimäe kõrgendik, mis andis hea vaatlusvõimaluse mõisa suunas. Vaatamata maastikulisile soodustustele mõisa sel päeval vallutada ometi ei suudetud. Selle peamiseks põhjuseks tuleb lugeda suurtükiväe puudumist lahinguväljal. Kärstna mõis oma tugevate kiviehitustega moodustab hea toetuspunkti kaitsjale. Puudub igasugune võimalus seal suurtükile toetuseta teha kahjutuks kaitsja kuulipildujaid. Viimaste tuli ajaski lõplikult nurja kõik meie jalaväe katsed läheneda mõisale, hoolimata sellest, et ühel rühmal 3. polgust õnnestus ajutiselt ähvardada koguni vastase taandumisteed, vallutades Karuli mõisa.

Annud 5. jaan. 1919 oma üksustele puhkuse, al.-polk. E. Kubbo kordas pealetungi järgmisel päeval, püüdes haarata mõisa nüüd korraga nii põhjast kui ka

lõunast. Vahepeal oli Viljandist jõudnud kohale ka üks vanatüübiline suurtükk kpt. J. Roska (praeguse KL ülema kindral Orasmaa) patareist al.-lt. Georg Leetsi juhatusel. Oma patarei kordaseadmiseks oli kpt. J. Roska Viljandi lukusepatöökodades näinud palju vaeva, sest sealsete lukuseppade meeoleolu polnud tol ajal meile kuigi soodus.

Kuna laskemoona oli kaasas äärmiselt vähe ja ka sidevarustus oli puudulik, siis asetas suurtüki juht oma relva Kabelimäele lahtisele positsioonile. Kahur meeskonnaga võeti kohe vastase kuulipildujatele alla, kuid see ei tabanud. Ka suunas vastane oma kiirlaskekahuri tule meie suurtüki pihta, mis vastas samaga. Ägedas kahevõitluses tuli meie kahurijuht lõpuks võitjaks. Vastase suurtükk põgenes lahinguväljalt, saadetud šrapnellitulest, mis hävitas ta hobused ja meeskonna. Ka võitluses vaenlase kuulipildujatega andis kahuri toetus jalaväele suurt abi. Varsti lõppes aga otsa laskemoon, mispärast ei suudetud hävitada kõiki vaenlase automaatrelvi. Lagedail väljadel nende tuli surus raskete kaotustega maha meie jalaväe katsed läheneda mõisale. N. Vene 49. küti-polgu osade vastupanu osutus seejuures äärmiselt viisaks. Meeskond jäi oma kohtadele ka siis, kui kella 12.00 paiku meie poolt vallutati jällegi Karuli mõis, mis ähvardas tõsiselt vastase taandumisteed. Kasutades oma teise, veel terveks jäänud, kahuri tule toetust, sundis ta koguni meie rühma raskete kaotustega Karuli juurest taganema, vabastades sellega endale uuesti taandumisteed. Mitmepäevaste lahingute tulemustena vapustati vaenlast siiski niivõrd tugevasti, et ta pimedate tulekuga tõmbus kiiresti tagasi Helme suunas.

*

Lahingute edaspidine käik oli meie võidukatele vägedele juba kõigiti soodus. Varsti järgnes Tapa ja Rakvere vallutamine, mille järele langesid meie vägede kätte ka Jõhvi ja Narva.

Lõunarindel arenes edaspidine sõjategevus meie vägedele samuti soodsalt. 14. jaanuaril 1919. a. vallutati Tartu, mille kohta ilmus „Kaitse Kodu!“ viimases numbris erikirjutus. Järgnesid kuulsad Reola lahingud ja edasitung Valga suunas. Algas üldine pealetung Valga, Võru ja Petseri vallutamiseks. 31. jaanuaril 1919. a., s. o. täpselt 20 aastat tagasi, oli meie Vabadussõja vihasemaid ja verisemaid võitlusi Paju mõisa all. Selle lahinguga otsustati lõplikult Valga saatus meie kasuks. Paju lahingus kohtasid meie partisaanid ja Soome vabatahtlikud läti punaste küttidega, kes olid vihaseimad võitlejad punaväe ridades. Arvuliselt oli vaenlasel suur ülekaal — 688 tääki, 21 kuulipildujat ja 6 suurtükki vaenlase 1200 täägi, 32 kuulipilduja, 4 suurtüki ja soomusrongi vastu. Olgu märkida, et meie soomusrongid olid purustatud silla tõttu jäänud seisma Palju mõisast põhja pool. Kuid siiski löödi vaenlane ka siin taganema, kuigi raskete kaotuste hinnaga. Ametlike andmete järele sai selles lahingus partisaane surma ja haavata 7 ohvitseri ja 68 sõdurit ning soomlasi sai surma 7 ohvitseri ja 74 sõdurit. Kõige valusamaks kaotuseks oli partisaanide juhi leitn. J. Kuperjanovi langemine selles lahingus.

Kuid lahing võideti ja tee Valga suunas oli vaba. Ja siitpeale arenes meie võidukate vägede edasitung ilma suuremate raskusteta kuni vaenlase lõpliku väljatõrjumiseni Eesti pinnalt.

Rende loodur jutustoit

(„Kaitse Kodu“ nr. 1 järg.)

Valgast—Tallinna.

Valga ei olnud selle aja sees põrmugi muutunud. Uhed ja samad jutud liikusid ringi, ja keegi ei teadnud täpsemalt, mis mujal sündis. Heameelele oleksin tahtnud kohata seda juuti ja talle ta hea õpetuse eest vähimalt paar kõrvakiilu anda, kuid juut oli juba Valgast lahkunud.

Mõni päev hiljem istusime ühes Valga klubis ja mängisime ajaviiteks piljardit. Seal jooksis keegi sisse ja hõikas :

— Te mängite siin piljardit ja viidate aega ega teagi, mis linnas sünnib! Linn on põgenevaid sakslasi ja vene valgekaartlasi täis. Pihkva olevat juba ammu punaste käes ja nad olevat juba otsaga Võru all.

Nüüd taipasin, kui õigel ajal olin osanud Pihkvast ära tulla.

Läksime kohe linna olukorda uurima. Tõepoolest oli linnas nii sakslasi kui ka vene valgeid. Mis aga eriti silma torkas, oli nende välimuse vahe. Sakslased olid korralikult riietatud, seevastu aga venelased olid ühena närused. Mõnel neist oli isegi sineli asemel tekk või kott ümber keha mähitud. Meeleoluline vahe oli aga veel suurem. Sakslased käitusid täiesti külmavereliselt ja rahulikult, nagu oleksid nad ikka veel võitjad. Venelased aga rabelesid nagu hüsteerilised naised. Neil puudus sõjaväele omane uljus ja julgus, nad olid nagu pesa kaotanud haudujad kanad.

Mis saab siis edasi? Liikusid kuuldused, et Tallinnas juba formeeritavat eesti polke, kuid kindlalt seda keegi ei teadnud. Otsustasin seda järele uurida.

Üks asi oli mulle selge — enamlaste saabudes ma Valka jääda ei võinud. Mul oli läti punastega vahekord halb, ning punaseid ma ei sallinud silma otsaski.

Kõigepealt siirdusin Saksa komandantuuri, kus minu järelepärimisele eesti polkude asjus vastati lühidalt:

— See on kuulujutt!

Samuti öeldi sõiduloa andmisest kindlasõnaliselt ära.

Kevadel rahvuspolkudest lahkudes ostsin endale nagaan-revolvri, mis kogu aeg oli peidus. Nüüd tõin selle jälle ühes laskemoonaga päevavalgele.

Uhelt tuttavalt vedurijuhilt kuulsin, et Tallinnas asutatavat tõesti Eesti oma väge. Silmapilk oli mul otsus valmis: sõidan ükskõik mis moodi Tallinna ja astun oma vanasse polku, ja siis on esimene mure: sakslased ja vene valged välja ja siis vaatame, mis hakkame punastega peale.

Jumalagajätmisel rääkisin sugulasile ja tuttavaile oma eesmärgist. Nii mõnigi neist naeris mind lausa välja:

— See käputäis eestlasi julgeb suure Venemaa vastu sõdima hakata! — Lasete ainult endid jumalaimuid maha tappa. Hoiä oma nahka, see on kõige mõistlikum, mis sa üldse võid teha!

Seesugune jutt ajas mind lausa vihale. Istuvad siin Valgas ja värisevad oma elu ja pisikese olemise eest, kuid selle kaitsmiseks pole julgust...

— Hea küll, ütlesin, — mina lähen, minul pole midagi kaotada peale oma elu. Ma võin ka selle vabalt kaotada selle suure asja eest, teie aga konutate siin edasi ja peate heaks võtma, mis see uustulnuk arvab teiega teha.

Kui ma aga tagasi tulen, siis tulen eesti sõdurina eesti lipu all, kui aga mitte, siis olgu see viimne käepigistus.

Rongile pääsmine polnud kerge ülesanne, sõiduload olid veel maksvad. Otsisin oma okupatsiooniaegse tunnistuse välja. Viimase sain kevadel Tallinnas rahvusvägedest demobiliseerimise puhul, ja sel oli märgitud, et võin takistamatult Valka sõita. Nüüd lootsin, et ehk õnnestub mul selle kaasabil sõita jälle Tallinna tagasi. Olin ju selle tunnistuse abil suvel nii mõnigi kord Pärnus käinud. Siis kulus hulk aega, kuni saksa konduktorid taipasid, et see pole maksev, aga minu õnneks nad seda minult ära ei võtnud. Ka polnud tunnistusel märgitud tähtaega.

Kergel ja julgel sammul suundusin jaama poole. Rongile pääsin ootamatult kergesti. Rongis aga tekkis sekeldusi.

Tuldi nõudma sõidulube. Esitasin oma tunnistuse. — See pole maksev! Kas teil õiget sõiduluba pole?

— Kuidas pole maksev? Kas te siis ei tea, et Eesti valitsus on mobilisatsiooni välja kuulutanud ja et sel tunnistusel seisab must valgel, et pean esimese kutse peale oma vanasse väeossa ilmuma?

Sakslased löid kõhklema, nende endi seisukord polnud enam kuigi kindel, aga seda ma siis ei teadnud, ütlesin seda vaid huupi enda rongil viibimise õigustamiseks.

Nad urisesid veel hulk aega ja lubasid mul sõita Tartuni, et siis seal Saksa komandantuuris muretseda vastav luba.

Nõustusin sellega, kuid ma ei mõtelnudki Tartus rongilt lahkuda.

Tartust Tapani oli meil alatine sõda ja riid, kuid rongilt nad mind ka maha ei ajanud. Tapalt peale oli olukord sootuks lähedam, siin näis juba ka eestlasil võimu olevat.

Kord küsiti minult küll veel sõiduluba, kuid ka mina olin läinud julgemaks ja vastasin lihtsalt:

— Pidage oma suu kõige ausweisiga kinni.

Tallinnas.

Endisest väeosast polnud jälgegi järel. Siis läksin ja andsin end vabatahtlikult sõjaväkke.

Eesliini asemel paigutati meid, vabatahtlikke, umbes 14—15 meest, v.-a.-o. Haraku juhatusel, Patarei karsarmuisse ja tehti meile ülesandeks valvata selle järele, et sakslased ei saaks müüa ega ära vedada eesti päritoluga kraami.

See ülesanne, silmas pidades meie väikest salka, käis meile üle jõu.

Patarei ümber oli nagu laat. Sakslased müüsid igasugust kraami, enamikus Saksa „ersatzi“, ja naised, kes enamikus moodustasid selle turu ostjaskonna, ostsid kokku igat prahti. Sellast kaubitsemist me ei pidanudki takistama, kui aga müüdi toiduaineid, astusime vahele, sest see pidi jääma Eesti sõjaväele.

Sageli tuli ostjaskonnaga pahandusi, kui konfiskeerisime jahukotte.

Naised kirusid ja sõimasid meid põrgu põhja, kuid mis teha — käsk oli käsk.

— Ise peate endid eestlasiks ja teil on kahju, kui me oma viimsete pennide eest ostame endile jahu. — Pealegi sakslased müüvad odavamini kui poest saame, kui me sealt üldse saame osta.

— Ei meil siis kahju oleks, kui sakslased teile jahu muidu annaksid, aga nad võtavad meie oma vilja eest teilt veel raha ja pealegi pole neil müügiks oma ülemuste lubagi, — võisime vaid naistele seletada.

Ega saksa sõdurite käest olnud kerge jahu konfiskeerida. Lausa tülli ei võinud ka minna. Meenub üks juhtum. Üks kange saksa sõdur tassib linna suunas jahukotti. Ta ei mõtlegi jahust loobuda. Mis teha? Ei tahaks juba põhimõtte pärast talle alla anda. Kui ei saa meie, siis ei pea ka sakslasil sellest jahust kasu olema. Noaga kiire liigutus, ja jahukott on lõhki ning jahu jookseb tänavale.

Ja teine juhtum puudega. Valvesõdur tuleb ja teatab:

— Keegi juut olevat saksa sõduriga puulaos ja seal laotavat puukoormat peale. Mis teha, kas ära keelduda?

— Hea küll, ma ajan selle asja joone.

Laseme puukoormal ilusasti väravast välja sõita ja asun siis koorma juure.

— Teie luba?

Saksa sõdur esitab mingi saksakeelse loa. Mina nõuan Eesti valitsusvõimude luba. Saksa sõduriga mul enam tegemist pole. Ta oli juudilt nähtavasti oma tasu kätte saanud ja läks nüüd muiates edasi, jättes juudi minu hoole. Sunnin juudi oma puukoormaga tulema Pagari tänavasse. Teel juut pakub mulle 100 ober-ost-rubla, kui ta vabaks lasen.

— Või nii, näruse saja rublaga tahad mind ära osta! Oled harjunud venelasi ja sakslasi kergelt oma õnge püüdma, nüüd aga tuleb selle keeldud tehingu eest kanda vastutust.

Juut suurendab oma summa esiteks 200 ja ministeeriumi ees 1000 rublani.

Kui aga juba oleme majas, siis pakub ta 3000 rubla!

Kui olla päris avameelne, siis oleksin, kui ta seda 3000 rublat mulle oleks väljas pakkunud, tal joosta lasknud, nüüd aga oli hilja!

Juudil oli suur hirm seaduse ja võimude ees. Loata puude ostu eest karistati teda 3000 rubla ja kahe-nädalase arestiga...

Üldse sellastel ärimeestel alati ei vedanud. Meenub veel juhtum, kus eraisikud tassisid kaks koormat viina laiali.

Sakslasil oli praeguses sõjakohtu majas ladu või midagi selle taolist.

Ühel päeval nägime, kui seal laoti kaks koormat viina peale. Ostjaks oli jälle juut. See rajoon enam meie piirkonda ei kuulunud ja pealegi oli viin saksa päritoluga. Uudishimust aetuna astusime lähemale. Samuti oli sinna kogunenud väga palju eraisikuid. Viina laadimine neile ei meeldinud. Isegi meile tähendati, et me mängivat sakslastega kokku ja laskvat neil viina müüa.

— See on sakslaste endi viin, see on nende oma asi, kas nad selle ise ära joovad või maha müüvad, — vastasime.

— No see pole õige kord, juut ostab odavasti sakslasilt ja meie peame selle siis jälle kalli raha eest tagasi ostma, — nuriseti edasi.

— Ärge ostke, las ta ise joob.

Eemaldusime, kuid samas tuli üks jõuk meie juure ja küsis:

— Kui me veidike müdinat teeme, kas te segate vahele?

— Milleks meie, me pole miilitsamehed ega juudi kaubavalvurid, kuid sakslased võivad oma klienti kaitsta.

— See pole teie mure, vastati.

Koormad jõudsid vaid mõnikümmend sammu edasi, kui umbes 70—80 inimest piiras need ümber ja algas koormate tühjendamine. Eriti agarad olid naised. Mõne minuti jooksul oli viin laiali kantud...

Sakslased tõttasid kodumaale. Mobilisatsioon kuulutati välja. See tõi meile umbes 400 meest juure. Lihtsalt ei või ütlemata jätta, kui näruselt olid need inimesed riietatud. Kas neil häbi ei olnud sääraсте riietega tulla oma kodumaad kaitsma! Juba see tõik üksi näitab, kui vähe oli siis enamikul rahvast arusaamist ja tahtmist oma kodu kaitsta. Neid tuli selleks alles hirmuga sundida ja nende mõistust ülespoole kergitada.

Me ei saanud teisiti kui nimetasime neid „pastlapataljoniks“.

Hea oli veel see asjaolu, et osal neist olid kaasas toidumoonakotid, kuid ega see keelnud neid tormi jooksust supikatlale. See tormijooks meenutas mulle väga Pihkva valgekaartlaste sellaseid rünnakuid. Jätan viisakuse pärast nimetamata, kust maakonnast nad pärit olid.

Kogu selle meeskonna hulgas olid vaid üksikud korralikult riietatud. Mind huvitasid need mehed ja ma kuulsin oma suurimaks imestuseks, et need närudes mehed olid kaunis jõukad talupidajad või perepojad. Parema riietusega olid — küla sepp, puutööline ja vallakirjutaja...

„Pastlapataljon“ aga nõudis kirudes saapaid, riideid...

(Järgneb.)

Meilt ja mujalt

1. jaanuaril algas uus aasta õnnesoovide-lainega üle maa. Aastavahetusel sai suurima tähelepanu osaliseks Vabariigi President K. Päts, kellele esinesid uue aasta õnnesoovidega eelkõige Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner, peaminister K. Eenpalu, Vabariigi Valitsuse liikmed, Riigivolikogu ja Riiginõukogu esimehed, diplomaatlik korpus jne. Aastavahetusel sai ka teatavaks Vabariigi Presidendi K. Pätsi valimine India Andhra ülikooli au-doktoriks.

Poliitilisele sündmusile läks maailm uuel aastal vastu ebakindlas lootuses rahule. France väed korraldasid vana aasta õhtul hävitava pommele tulevargi Barcelonas, mis oli nagu sissejuhatuseks uutele pealetungidele. Rahuingli nõrku tiivalööke oli märgata Kaug-Idas, kus aastavahetusel kõ-neldi ebakindlalt Jaapani rahuettepanekust Hiinale. See ettepanek lükati järsult tagasi.

Aasta esimesil päevil alustas Prantsuse peaminister Daladier pikka reisi Prantsuse asumaadesse. Tunisias sai ta rahva suurte vaimustusavalduste osaliseks, mille sekka aga kostis ka üksikuid vaenuavaldusi. Ühendriikide president Roosevelt avaldas Washingtonis avatud Ameerika 76. kongressil oma läkituse rahvale, milles ta avaldas ilmselt eitavat suhtumist totalitaarriikide suhtes, s. o. diktatuurriikide vastu, kutsudes Ühendriike demokraatliku frondi juhiks vähimalt Ameerikas.

7. jaanuaril toimus üleriigiline teatesuusatamine Vabariigi Presidendi auhinna marsruudil Tallinn—Valkla—Tallinn. Teatesuusatamisel, mille võitis Pii-rivalve Narva jaoskond napilt KL Harju Maleva ees, püstitati uus Eesti rekord sel distantsil.

Eeloleva suve suurpidustuste — Eesti Mängude — eel-tööd on arenemas kogu maal. Tallinnas toimus Eesti Män-gude suurem ettevalmistuse kursus, mida austas oma kohale-ilmumiseks ka peaminister K. Eenpalu.

Kolmekuningapäeva õhtul levisid üle maailma ärevad teated, et Tšehho-Slovakkia-Ungari piiril on aset leidnud sõjalised kokkupõrked, millest olevat osa võtnud regulaar-väeosad. Kuigi need teated osutusid paikapidavaiks, likvi-deeriti vahejuhtum siiski kiiresti, enne kui ähvardav uus sõja-ohut jõudis tuld juure võtta. Tüli likvideeriti nootide vahetu-sega ja kokkupõrkel surma saanud ohvrite matusega.

Hundid hakkasid Soomes liiga tegema. Nende arvu arva-takse Põhja-Lapis umbes 200-le, kusjuures nende ohvriks on langenud juba kuni 1000 põtra. On asutus energilisemale võitlusele huntide vastu. Iga tapetud hundi eest maksab riik 80 krooni preemiat, pealeselle saavad hundikütid veel eri-preemiaid.

9. jaanuariks selgusid meie 1938. a. viljasaagi üldkokku-võtted. Teravilja kogusaak m. a. ulatus 667.300 tonni-le, sellest oli toiduteravilja 282.500 tonni. Üldiselt nimetatakse möödunud vilja-aastat rahuldavaks.

10. jaanuaril alustas Riigivolikogu pärast pühade vahe-aega oma tööd, jätkates mitmete uute seaduste aruta-mist. Samal päeval anti üle kohaliku Prantsuse saadiku poolt meie Sõjavägede Ülemjuhatajale kindral J. Laidonerile tema teenete eest Eesti ja teiste Balti riikide vabadusvõitluses Prantsuse valitsuse poolt annetatud kuldmedalid.

Ameerika ennustab uut maailmasõda, mis võib tekkida juba kevadel Tuneesia või Ukraina pärast.

Tallinnas vahistati end. sotsialistlikke tegelasi, kes kah-justasid Eesti välissuhteid, toimetades siitkaudu Soome ja Skandinaaviasse illegaalseid Läti kodanikke.

13. jaanuaril hakkas üle riigi kehtima uus viinamüügi seadus, mille järgi restoranides lõpetatakse viinamüük kell 22.30 ja 00.30 (liikide järgi), kusjuures öölokaa-lid lõpetavad oma tegevuse kell 3 öösel.

Inglise peaminister Chamberlain saabus Rooma, et sõl-mida Mussoliniga Inglise-Itaalia kokkulepe koostööks rahu säilitamise alal. Läbirääkimised ei annud aga soovitud tulemusi.

14. jaanuaril toimusid Tartus suurejoonelised Tartu vabas-tamise 20. aastapäeva pidustused, millest võttis osa ka Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner, esinedes noortele tunni välданud kõnega.

Eesti rahvuslikus jõukomitees on valminud Eesti elektri-fitseerimise üldkava, mil on kolm varianti. Kokku kavatsetakse rajada kuus suurt jõujaama, mis hakkaksid varustama elektriga kogu maad. Narva kosk tuleks sealjuures täielisele väljaehitamisele.

Selgus 1938. a. väliskaubanduse bilanss, mis on 3,3 milj. krooniga passiivne. Kuigi aasta võieksporandis iseseisvus-aegse rekordtulemuse, ei suudetud aasta väliskaubanduse bilanssi siiski tasakaalustada. Väliskaubanduse bilansi pas-siivsus on siiski kahanemas, sest 1937. a. oli see 5,1 milj. krooni.

16. jaanuaril mälestati Rannu vabastamise lahingute 20. aastapäeva. Pidustusil viibis ka peaminister K. Een-palu, kes Vabadussõja ajal võttis osa Rannu vabasta-mise lahingust.

19. jaanuaril tähistati Narva vabastamist meie võidukate vägede poolt Soome vabatahtlike kaasabil. Seks puhuks oli Narva sõitnud ka Soome vabatahtlike juht Eesti Vabadussõjas kolonel Ekström.

22. jaanuaril toimus Vabadussõjas langenud kangelase kapten Jüri Rataspea põrmu ümbermatmine Tallinna Kalamaja kalmistult Sõjaväe kalmistule. Matused kujunesid suurejooneliseks austuseavalduseks vanale sõjakan-gelasele. Kaitseliidu Kirepi üksikrühma pealik Endel Haljas-maa oli toonud Kirepi lahinguväljalt kotitäie mulda, et sõja-sangar võiks puhata sama mulla läheduses, kus ta langes.

23. jaanuaril pidas majandusminister L. Sepp Riigivoli-kogu koosolekul eelarvekõne, milles ta jagas meie majanduslikule elule suurt optimismi ja kinnitas, et uus eelarve on rajatud tõusvale majandusele. Riigi 1939/40. a. eelarve on tasakaalus 106 miljoni krooniga, kusjuures minis-ter kinnitas, et majandusliku elu suurend saavutused tõstavad tulusid. Riigi kulude osas on pearõhk asetatud riigikaitsele ja põllumajanduse arendamisele.

Tallinnas algas usuteadlaste konverents, mis toimus piibli 200 a. juubeli tähe all. Konverentsil arutati mitmesugu-seid meie usuellu puutuvaid küsimusi.

26. jaanuaril langes Barcelona Franco vägede kätte. His-paania valitsusvägede edaspidist olukorda peetakse lootusetuks.

Tüülis oli suur maavärisemine, mis nõudis ohvritena 30.000 surnut ja 40.000 haavatut.

28. jaanuaril algasid Soomes Eesti Vabadussõjast osa võtnud Soome vabatahtlike „Vironkävijate“ 20 aasta mälestuspidustused, millest võttis osa ka Eestist saabunud delegatsioon eesotsas Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoneriga. Delegatsiooni kuulusid ka Kaitseliidu Ülem kindral J. Orasmaa, Naiskodukaitse endine ja prae-gune esinaine proud M. Raamot ja E. Männik j. t. Pidustuste käigu kohta on meil teisel erikirjutus.

KOGU MAAILM

ON TEIL KÄES

KUI LOETE

„PÄEVALEHTE“

«LASTE RÕÕM»

ON LASTELE

KASVATUSLIKUKS ALUSEKS

KIRJANDUSE • KOOLIRAA-
MATUTE • KOOLITARVETE
ALAL

RAHULDAVAD TEID TÄIEL MÄÄRAL

„PÄEVALEHE“ RAAMATUKAUPLUSED

TALLINNAS, SUUR KARJA TÄNAV 23, PIKK TÄNAV 2